

KÂSİMÎ MECMUASI'NİN İÇERİK ANALİZİ¹

CONTENT ANALYSIS OF QASIMI'S COMPILATION

АНАЛИЗ СОСТАВЛЕННОЙ КАСИМИ АНТОЛОГИИ СТИХОВ

Ahmet İÇLİ*

ÖZ

İnsanoğlu çeşitli ifade araçlarıyla kendileri ve yaşadıkları dünyaları hakkında anlama ve anlamlandırma faaliyetlerinde bulunur. Bu araçlardan birisi de hiç kuşkusuz edebiyattır. Edebiyat alanındaki her eserde insanoğluna ait en az bir unsurun varlığı kuşku götürmez bir gerçekliktir. Edebî metinlerde işlenmiş öğelerin bulunması, değerlendirilmesi ve geleceğe aktarılması insanlık adına önemli bir görevdir.

Bilindiği üzere Türkler, tarihin farklı dönemlerinde farklı yazı sistemlerini kullanmışlardır. Bunlardan birisi de en uzun süre kullanılan Arap yazı sistemidir. Arap harflerinin Türkçe ifadelerle hayat bulduğu nice edebî eser ve metin bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu da Osmanlı dönemine aittir. Türk edebiyatının uzun bir dönemini kapsayan Klâsik Türk (Divan) Edebiyatı'nın önemli kaynakları arasında bulunan mecmualar, yazıldıkları dönemlere ait nice kodlar barındırdıkları gibi geleceğe dair nice mesajlar taşımaktadır.

Mecmualar, antoloji mahiyeti taşıyan eserlerdir. Bu eserler, dönemin zevklerini, anlayışlarını, şairlerin dolayısıyla halkın eğilimlerini ve varlığa bakış açılarını barındırması açısından önemlidir. Mecmualar, edebiyat tarihi kaynaklarında adına rastlanmayan veya şiir örnekleri bulunmayan birçok şaire ulaşma imkânı sunar.

Birçok şairin, şiirlerini barındıran divanlarında olmayan veya daha sonra yazdıkları şiirleri bulunabilir. Şairlerin, varlığı bilinmekle birlikte şiirlerini topladığı bir eseri halen gün yüzüne çıkmamış da olabilir. Veyahut divanını tertip ettikten sonra da şiir yazmış, yazdığı şiirler tertip ettiği divan nüshasına girmemiş de olabilir. Ömrü yetmediği ya da başka nedenlerle şiirlerinin dışarıda kalmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Şiir mecmuaları, bugün divanlarına ulaşamayan veya divan tertip etme fırsatı bulamayan şairler için de önemli kaynaklar arasındadır.

¹ Çalışma, Ardahan Üniversitesi 2017/014 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.

* ORCID: 0000-0002-7478-7518 Doç. Dr. Ardahan Üniversitesi İnsanî Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü, ahmeticli@ardahan.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser Bölümünde bulunan ASL 625 Mec 83 Kayıt Numaralı Türkçe mecmuanın incelenmesi ve değerlendirilmesidir. Derleyeni Kâsımî mahlaslı bir şair olduğu için esere tarafımızdan “Kâsımî Mecmuası” adı verilmiştir. Yapılan tüm değerlendirmelerden sonra mecmuada adı belirtilen şairler ve hangi nazım biçimi ile şiir yazdıkları bir tabloda belirtilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Türkçe Şiir Mecmuları, Türkçe Yazmalar, Türk Şiiri, Kâsımî Mecmuası

ABSTRACT

Mankind expresses meaning and identifications about themselves and their worlds by means of expression tools. One of these tools is undoubtedly literature. It is an undoubted fact that there is at least one element that belongs to the human beings in every work in the field of literature. Finding, evaluating and transferring the items processed in literary texts is an important task for humanity.

As known, Turks have used different writing systems in the different periods of history. One of them is Arab writing system, which has been used for the longest time. Many literary works and texts, in which Arab letters became meaningful with Turkish expressions, have been present. The majority of them belong to the period of the Ottoman Empire.

The magazines/ anthologies that are among important resources of Classic Turkish (Divan)Literature, which covers a long period of Turkish literature, carry many messages into future as well as including many codes belonging to the terms they were written.

Magazines are the works including as well as the poems that poets wrote each other as a kindly reply, have the nature of anthology belonging to many poets. Mecmualar are anthological works. These works are important in terms of harboring the tastes and understandings of the period, the tendencies of the poets and the people and their point of view. Anthologies/mecmuas/magazines, offer access to many poets who are not found in literary sources or who do not have poetry examples. There may be poems which are not in the divans or later written. These are very important in terms of keeping enjoyment sense of relevant term and tendencies of poets and accordingly tendencies of public and their point of views in respect of entity. Because magazines include the way that has been followed by poets in poetry, and the clues regarding the masters that poet loves. Besides, any poet may have written poem after the organization of his divan as well and this poem may not have been included in the divan sample he organized. It is likely that some of his poems might not be published since he couldn't attempt the organization again because of that he didn't live long enough for that or for other reasons. Poetry magazines are the only resources for the poets whose divans have lost or didn't get a chance to organize divan.

The aim of this study is to examine and evaluate the Turkish poetry magazine of ASL 625 Mec 83 Registration Number, which is located in Seyfettin Özege Manuscript Department of Erzurum Atatürk University Central Library. Since the compiler of the work is a poet with a pseudonym of Kâsımî, the work was called as the “Qasimî's Compilation” After all the evaluations, the poets and their poems mentioned in the compilation will be indicated in a table.

Keywords:Compilation, Turkish Poetry Compilations, Turkish Manuscripts, Turkish Poetry, Qasimî's Compilation

АННОТАЦИЯ

Человек с помощью различных средств выражения стараются осмыслить и понять окружающий их мир и стремится объяснить смысл своей деятельности. Одним из таких средств, несомненно, является литература. Во всех литературных произведениях все, что касается человека показывается как реально существующая действительность. Важной задачей для человечества является изучение литературных текстов, которые позволят дать оценку и передать для будущего поколения интересные и важные события.

Как известно, турки использовали разные письменные системы в разные периоды истории. Одной из них является - арабская система письма, которая использовалась в турками в течение самого длительного периода. Существует много литературных произведений и текстов, в которых можно встретить арабские буквы, но передаваемых на турецком языке. Большинство литературных текстов относятся к периоду Османской империи.

Среди важных источников классической турецкой литературы (дивана), которая охватывает длительный период турецкой литературы, являются собранные художественные тексты, написанные в определенный период и, содержащие в себе ряд скрытых кодов, передающие множество информации о будущем. Эти источники представляют собой - антологические работы, которые включают в себя нравы, понятия, тенденции, взгляды поэтов, писателей разного периода.

Несмотря на то, эти труды не возможно встретить в источниках по истории литературы, но они дают возможность познакомиться с неизвестными поэтами и их стихотворными произведениями. В этих текстах мы можем найти стихи многих известных и неизвестных поэтов или стихи, которые были не опубликованы. Существует вероятность, что стихи Поэтов могли быть оставлены и по другим причинам. Поэтические тексты также являются важными источниками для поэтов, которые по какой причине не смогли собрать свои произведения и не имели возможности организовать условия для сбора произведений. Сегодня эти произведения составляют важный источник.

Целью этого исследования является изучение и оценка турецкой версии регистрационного номера ASL 625 Mec 83, который находится в отделе рукописей Сейфетин Озеге в Центральной библиотеке Университета Ататюрк в Эрзуруме. Поскольку собиратель этих стихов - поэт с псевдонимом Касими, работа называется – собранные рукописи Касими. После всех сделанных нами исследований поэты, упомянутые в его собранных стихотворений, будут распределены в таблицах.

Ключевые слова: Турецкие поэтические журналы, турецкие рукописи, турецкая рукописная поэзия, антология собранных стихов Касими.

1. Giriş

Mecmua², kelime olarak; Arapça “جمع” cem‘ kökünden türemiştir. Toplama, bir araya getirme, derleme anlamlarına gelir. Kavram olarak da “bir araya getirilmiş” anlamını tamamlayan “toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin tümü, seçilmiş yazılardan, şiirlerden meydana getirilen kitap, koleksiyon, dergi” olarak tanımlanabilir.

² Mecmuanın tanımı, mecmua özellikleri, tasnifleri ve mecmualar üzerinde birçok akademik çalışma mevcuttur. Geniş bilgi için kaynakçada bulunan eserlere bakılabilir.

Derleyeni/yazarı tarafından tutulan özel bir eser olduğu için “unique” benzersiz ve tek olma yönüyle de ayrıca önem taşırlar. Bu bakımdan günümüz dergilerinden ayrılırlar.

Türk edebiyatında edebî, tarihî, siyasi, toplumsal, ahlaki vb. pek çok bakımdan önem arz eden çok sayıda güzide eser bulunmaktadır. Bunlarla birlikte, derlenmiş manzum ve mensur birçok el yazması “mecmua” da görülmektedir. Mecmualar, birçok yeni bilgiyi taşıyan hazine mahiyetinde olan eserlerdir.. Mecmualar arasında, şiir mecmualarının önemli bir rolü vardır. Bir kısım şiir mecmuası nazire şiirleri barındırma yönüyle ayrıca önem arz eder. Derleme özelliği taşıyan bu eserler, yazarlara ve şairlere ait eserlerin seçkisini yapmakla antolojik mahiyet gösterirler.

Mecmualar, Türk edebiyatı tarihinin önemli kaynaklarından biridir. Bundan dolayı da edebiyat tarihine özellikle biyografik veri sağlar. Mecmuaların biyografiye katkısı hakkında kaynakçada da belirttiğimiz Köksal (2011, 2012), Gürbüz (2011), Kurnaz ve Aydemir (2007, 2011, 2013) gibi isimlerin çalışmalarına bakılabilir.

Bu tür eserler, söz konusu mecmua tespit edilene kadar, adı gün yüzüne çıkmamış yeni şair ve şairlere veya isimleri bilinip de şiir örneklerine ulaşamayan şairler hakkında bilgiye ulaşma imkânı sağlama özelliğine sahiptirler. Mecmuaların bir diğer işlevi de şiirlerin okunma düzeyidir. Mecmualarda geçen şiirlerin benzerlikleri, en çok beğenilen şairlerin tespitinde önemli rol oynayabilirler. Şiir mecmuaları, herhangi bir “şairin bir şekilde divan nüshalarına girmeyen veya bulunmayan nüshalardan kaynaklanan eksik şiirlerini temine yardımcı” (Aydemir 2007: 127) olmak adına da önemli metinlerdir. Bunun yanı sıra, henüz divanlarına ulaşamamış şairlere ait manzumeler de mecmualarda görülebilir. Mecmualar “şair veya yazarlara ait yeni sayılabilecek manzume veya eser barındırmak” (Kurnaz-Aydemir 2013: 56) adına önemli kaynaklar arasındadır. Ayrıca aynı şiir örneklerinin farklı eserlerdeki görünümü, hem karşılaştırmayı hem de metin teşkilinde yeni bilgi ve veri sunma özelliği de gösterirler (Aydemir 2001: 147-156.).

Mecmualar üzerinde yapılan çalışmalarda henüz net bir tasnif modeli oluşmamıştır. Bu eserler birçok bilgiyi içinde barındıran değerli bir sandık/hazine mahiyetinde olabilirler. Hangi mecmuanın içeriğinde ne olduğu tam anlamıyla ancak eser incelendiğinde ortaya çıkar (Kurnaz ve Aydemir 2013). Bugüne kadar yapılan mecmua incelemeleri sonucu hem mecmua tasnifleri hem de içerik analizleri ile ilgili bazı çalışmalar bulunmaktadır.³

Klâsik Türk Edebiyatında şiir mecmuası derlemiş şahsiyetlerinden birisi de Kâsımî'dir. Makalemizde Kâsımî'nin mecmuasındaki manzum metinlerin/şiirlerin analizi yapılacaktır. Tespit edebildiğimiz tüm şairlerin isimleri verilecek, hangi nazım şekli ile şiir örneklerinin bulunduğu tabloda belirtilecektir.

Kâsımî mecmuasının tasnifinde bahsi geçen çalışmalardan faydalanılmış olup, çeşitli değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır. Kâsımî mecmuasını tüm ölçütlere, tasniflere göre değerlendirmek daha kapsamlı bir çalışmanın konusudur. Fakat bu ölçütlerin bir kısmına göre, genel bilgiler verilerek mecmua tanıtılabilir.

2. Kâsımî Mecmuası

İncelemeye esas mecmua -derleyeni Kâsımî mahlaslı bir şair olduğu için- tarafımızdan “Kâsımî Mecmuası” olarak isimlendirilmiştir. Eser için farklı adlandırmalarda da bulunulabilir. Bu bölümde yazma eserin tanıtımı üzerinde durulacaktır.

³ Kaynakçada tam künyeleri verilmiş çalışmalar şunlardır: Köksal, 2012, s. 409- 431; Kılıç, 2012, s. 75-96. Gürbüz, 2012, s. 97-113; Gürbüz, 2011; Aydemir, 2011; 87-100; Aydemir, 2001, 147-156; Aydemir, 2007 s. 123-137; Kut, 1988, s. 170-176; Levend, 1988.

2.1. Mecmuanın Tanıtımı

İncelemeye esas mecmua, Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser Salonunda Ağâh Sırrı Levend yazmaları arasında bulunur. Eserin kütüphanedeki envanter kaydı şöyledir: ASL 625 Mec 83.

Büyük oranda divanî hat ile yazılan eser 269 yapraklıdır. Mecmuada manzum ve mensur birçok metin bulunmaktadır. Şiir ağırlıklı yazılan mecmuanın ana metin dışında, azımsanmayacak derecede sayfa kenarlarında da şiirler ve mensur yazılar vardır. Türkçe, Farsça ve Arapça yazılmış şiirleri barındıran mecmua, genel kültür bağlamında da birçok konuyu işleyen metinleri içermektedir.

Mecmua, mürettep/tertipli bir mecmua özelliği göstermektedir. Eserin ilk bölümünde gazeller/nazire gazeller daha sonra da musammatlar bulunmaktadır. Ayrıca tertip edeni bellidir. Manzumeler, mensur metinler, satır ve sütün gibi hususiyetler açısından mecmua, karışık bir yapı arz etmektedir. Mecmuanın mürettibi/tertip edeni Kâsımî'dir. Ayrıca eserin baş taraflarında mecmuanın adı için "Bahru'l-Maarif" ve "Sandukatu'l-Maarif" isimleri de yazılıdır.

Kâsımî Mecmuası olarak adlandırdığımız eser, birçok manzum ve mensur metni barındıran önemli bir eserdir. Mecmuadaki mensur bölümlerin bir kısmı tarih bilgisi bir kısmı da çeşitli alanlarda yazılmış edebî olmayan metinlerdir. Fakat eserin esas özelliği içerdiği şiirlerdir ve bu şiirlerin büyük bölümü de nazirelerden oluşmaktadır. Ayrıca mecmuada tezkirelerde ve diğer kaynaklarda adı geçmeyen bir kısım şairlere ve şiir örneklerine rastlanmaktadır.

Kâsımî Mecmuası, tek bir nazım şekli ile yazılan metinleri barındırmaz. İçerisinde gazel, kaside, mesnevi ve tarih kıtaları bulunan mecmua, farklı şairlerin özellikle gazellerinin alfabetik olarak tertip edildiği derleme bir divan özelliği de taşımaktadır. Şairlerin nazire gazellerini de barındıran mecmua, edebiyatımızda manzum mektup geleneğindeki bazı manzumeleri de bir arada sunmuştur. Bahru'l-Maarif olarak da isimlendirilen eser, çok dilli olma özelliği taşır. Mecmuada Türkçe, Farsça ve Arapça yazılmış metinler söz konusudur. Mecmua, Arap, Türk ve İran coğrafyasından şiir yazan birçok şairi ihtiva etmektedir. İçerik bakımından da çok yönlü bir eser olan Kâsımî Mecmuası, din, tarih, musîkî, edebiyat, şiir, tasavvuf, çevre ve şehircilik vb. birçok konuda metinler barındırmaktadır.

Kâsımî'nin mecmuaya dâhil ettiği şair ve şiirlerin seçiminde ne tür ölçü gözetildiği ile ilgili mecmuada bir bilgi notu bulunmamaktadır. Fakat mecmuadaki şairlerin büyük çoğunluğunu Musul ve Bağdat çevresi şairleri oluşturmaktadır. Ayrıca bu şairlerin bir kısmının şiirlerinin nazire olduğu düşünüldüğünde, Kâsımî'nin nazire şiirleri de özellikle seçtiği düşünülebilir. Mecmua derleyicisi Kâsımî'nin mecmuaya dâhil ettiği şairlerin dostluk ve arkadaşlık ilişkilerine dair hüküm vermek ise güçtür.

Kâsımî mecmuası, büyük oranda 16. yüzyıl şairlerini kapsar. Fakat az da olsa 17. yüzyıl başında yaşamış bazı şairlerin şiirlerini görmek mümkündür

2.2. Mecmuanın Derleyeni

Mecmua derleyicisi Kâsımî'dir. Kimliği noktasında edebiyat kaynaklarında ve bugüne kadar yapılmış çalışmalarda kesin bir bilgi yoktur. Kâsımî künyesiyle tanıtılan birçok kişi vardır. Fakat bunlardan hangisinin mecmua derleyicisi olabileceğine dair net bir açıklama yoktur. Elimizdeki tüm bilgi, şairin kaleminden çıkan mecmuasına göredir.

Kendisi de şair olan Kâsımî, bazı şiirlerinin başında "li-kâtibihî" "li-kâtibihî'l-fakir" ibaresini yazmış, bu şiirlerin mahlas beyitlerinde "Kâsımî" adını kullanmıştır. Bu bilgiler, mecmuanın Kâsımî adlı bir şair tarafından yazıldığını teyit etmektedir:

Li-kâtibihî

Hâturum gâyet mükedder mihnet-efzûn olmada/Çekmede dil cevri derdi bağrımız hûn olmada

Yâ ilâhî sen inâyet birle imdâd eylegil/Kâsımî üftâdeye kim bağı pür-hûn olmada
(6a)⁴

Kâsımî, mecmuanın baştan sona, tamamının kendisine ait olduğunu şu ifadelerle belirtmektedir:

“Sâhibihî ve mâlikihî, min evvelihî ilâ ahirihî ad’afu’l-ibâdullahi’l-melikü’s-settâr, Seyyid Kasım b. Seyyid Abdullâh b. Seyyid Murtaza b. Seyyid Abdulgafurü’l-Hüseynî, gafarallâhu zunubehû” (17a)

Bu ifadelerden mecmuanın Kâsımî’ye ait olduğu anlaşılabilir. Bu ifadeyle birlikte şairin adı hakkında tam ve net bilgiye de ulaşılmaktadır. Buna göre; Kâsımî’nin asıl adının Kâsım, babasının ise Abdullah olduğu görülmektedir.

Kâsımî, mecmuanın gazeller bölümünün sonunda da kendisini aynı şekilde tanıtmış ve mecmuanın yazıldığı yılı belirtmiştir (127a). Bu açıklamaların olduğu bölümde eserin H. 3 Recep 1034’te (M. 11 Nisan 1625) yılında tamamlandığı görülmektedir.⁵

Şâir, bir şiirin sonunda şiirin “H. 1018” yılında söylendiğini/yazıldığını ifade etmektedir(7a). Bu açıklamalara göre, mecmuanın yazarı Kâsımî’nin en geç 1600’lü yılların başında yaşadığı ve şiir örnekleri ile mecmuaya aldığı şiirlerden hareketle iyi bir şair olduğu ve birçok şiiri derleyecek bilgi ve kapasitede olduğu söylenebilir.

Ayrıca böyle bir **araştırma-inceleme** kitabı mahiyetindeki mecmuayı derleyen bir kişinin şiir sanatı noktasında iyi bir eleştirmen olduğunu da belirtmekte fayda vardır. Bu durum mecmuanın önemine önem katmaktadır. Çünkü derleyeni şairdir ve şiir sanatı hakkında bilgisi vardır. Bundan dolayı da mecmuaya aldığı kişiler ve şiirlerini bir yönüyle süzgeçten geçirmiştir.

2.3. Mecmua’nın Musul İle Bağı

Kâsımî Mecmuası, kesin olmamakla birlikte, yazmada verilen bazı ipuçları ekseninde büyük bir ihtimalle Irak ve çevresinde bir yerde yazılmıştır. Yazıldığı dönem itibarıyla Osmanlı toprağı olan bu coğrafyada, önemli merkezlerden Bağdat ve Musul adı öne çıkmaktadır. Mecmuada birçok Musullu ve Bağdatlı şairin adının şehirleri ile birlikte verilmiş olması, Bağdat ve Musul’da görevli devlet adamları ile bunlara sunulan eserlerin seçimleri, özellikle Musul hakkında geniş bilgilerin sunulması mecmuanın Musul’da yazıldığı kanaatini uyandırmaktadır. Mecmuada bazı şahsiyetlerin dönem itibarıyla yaptıkları görevleri hakkında da bilgiler mevcuttur. Bu kişilerin mahlasları ile birlikte görevleri belirtilmiştir. Bir örnek vermek gerekirse:

Revnakî Efendi Kâdî-i Musul - 8a/k, Gazel, 5 Beyit:

Rind odur sermest ola cām-ı mey-i düşîneden / Sâf ola âyînesi jeng-i gam-ı dîrîneden

Kesin olmayan bu bilgilerin yanı sıra, mecmua derleyeninin Musullu olabilme ihtimali de gözden uzak tutulamaz. Ayrıca eserin farklı şehirlerde çeşitli medreselerde

⁴ Mecmuadan yapılan alıntılar, parantez içinde yaprak sayısı ve yaprağın yönü belirtilerek verilmiştir. Buna göre yapılan alıntı: Kâsımî mecmuasının 6. Yaprağının (a) yani ön yüzünde geçmektedir.

⁵ Bu sayfalardan sonraki bölümlerde kâğıt değişmemiş ama yazı stili değişmiştir. Fakat yazının aynı yıllarda yazıldığı ve gazel şairlerine ait metinlerin varlığı görülmektedir. Bu farklılık eserin bundan sonrasının başkası tarafından yazılabildiği olabileceği hissi vermektedir. Fakat her durumda yaprak 17a’da verilen bilgilere göre mecmua Kâsımî’ye aittir.

görüldüğü en son da Erzurum’da medreselerde şiir sanatı kitabı olarak okutulduğu tahmin edilmektedir.

Mecmuanın 142. yaprağının ön yüzündeki “Sene *seb’a ve işrîne ve elf târihinde Musul’da Tatar gelüp kışladı*” bilgisine bakıldığında, **Musul**’un mecmua derleyeni açısından bir önem taşıdığı kanısına varılabilir. İfadeye göre, H. 1027 yılında **Tatarlar** (belki de anlatılan Memluklu Türklerdir) gelip Musul’da kışlamıştır.

Mecmuada (176a/k) **Gelibolulu Ali**’nin bir gazelinin başında verilen bir diğer bilgi de mecmua derleyenin Musul ile olan bağımlı dile getirmektedir. Başlık şöyledir: “*Ali Efendi Bağdâd’a defterdâr olup Mûsul’a geldükde bu gazeli diyüp Bağdâd’a göndermişdür*”⁶. Bu ifadeler de aynı şekilde Kâsımî’nin Musul ile olan bağımlı göstermektedir. Söz konusu şiirin ilk dizesi şudur:

Meh-i şeh-r-i hilâfet mihr-i burc-i evliyâyuz biz

Eserin 183b-184a yapraklarının kenarlarında da **Musul** hakkında detaylı bilginin verildiği görülmektedir. Metnin başlangıcı şöyledir: “*Fi-zımnı Bedreddin Lü’lü Şehr-i Mûsulun mamûrluğunda tahrir olup ne denli mahalli vü hâne vü cami’ ü mesâcid ü çârsû.....*”. Bu bilgiler ve sonrasında yazılanlar, Musul’un önemli hükümdarlarından olan **Bedreddin Lü’lü** döneminde (1233-1259) Musul’un şehir bilgilerinin bir dökümüdür. Buna göre Musul’da 29 Câmî, 2400 Mescid, 58 Hristiyan Kilisesi ve 25 gemi vardır. Daha birçok bilginin yer aldığı bu bölüm, Musul’un mecmua derleyeni açısından önemini vurgulamaktadır.

Mecmuada ayrıca 257a’da “Nefs-i Musul’dan olan Enbiyâ vü Evlâd-ı Resûl ü Meşâyih-i Kirâmî Beyân İder” başlıklı yazıda Musullu veya **Musul**’da meşhur olan şahsiyetler tanıtılmaktadır. Bu durum mecmua ve Musul arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Mecmuada **Bağdat** ile ilgili çok az bilgi bulunur. Bunlardan biri de **Nasuh Paşa**’nın **Bağdat**’a gelip gittiği yılın Kâsımî tarafından verildiğidir. Mecmuaya bilgisine göre (6a) **Paşa** H. 1015 yılında **Bağdat**’ta bulunmuştur.

Eserde, birçok şairin Musullu olduğu ilk defa bu mecmuada geçmektedir. Bu kişiler, hakkında neredeyse hiç bilgi olmayan **Sâkînî**, **Levendî**, **Sırrî** ve **Dâî**’dir. Ayrıca divanı olup, hakkında geniş bilgi olmakla birlikte nereli olduğu konusunda bilgi bulunmayanlardan birisi de **Nâtıkî**’dir. Mecmuada şairin **Musullu** olduğu belirtilmiş ve birçok şiir örneği sunulmuştur. **Bağdatlı** birçok şaire ait şiirleri de ihtiva eden mecmuada **Feyzî**, **Keşfî** gibi **Bağdatlı** oldukları ilk defa sunulan şairler de bulunmaktadır.

2.4. Mecmua Niçin Yazıldı?

Birçok yönden önem arz eden mecmuada (3b) bazı müderrislerin mecmua hakkında değerlendirmeleri bulunur. Bu değerlendirmelerde, mecmuada geçen bilgilerin hangi müderris tarafından tasdik edildiği, doğrulandığı ve müderrislerin görev yaptıkları medreselerin/egitim kurumlarının isimleri verilmiştir. Hatta bazı müderrisler, içindeki bilgilere veya yazılmasına şahit olduklarını belirtmişlerdir. Bu ifadeler, edebiyat ve şiir sanatı alanında yetkinlik kazanan bir şahsiyet hakkındaki olumlu görüşlerin bildirildiği bir rapor izlenimi vermektedir. Bu görüşü destekleyen en önemli bilgi ise, mecmuada geçen şiir sanatı hakkındaki (6b-10a) mensur bölümdür. Dört yapraklık metinde şiir sanatının önemli kavramları, aruz vezni, edebî sanatlar, divan edebiyatı nazım şekilleri gibi konular işlenmiştir.

⁶ Aynı şekilde söylem analizi açısından bakıldığında, derleyen Musul’da iken Ali, Musul’a gelmiş olabilir. Çünkü bulunulan yere “ismin-e, yönelme eki” gelinir. Bu durumda büyük ihtimalle Kâsımî, bu durumu görmüştür. Fakat tüm bunların hepsi birer tahmin ve öznel değerlendirmelerimizdir. Doğrusunu şahit ve emin olamadığımız için net olarak bilmek çok güçtür.

Kâsimî ayrıca, eserini yazma amacını şu dizelerde belirtmektedir:

Bunu yazdım yâdigâr olmak için / Okuyanlar bir duâ kılmak için (127a)

Bu ifadeler, mecmuanın başkaları tarafından okunabilmesi amacıyla kaleme alındığını belirtmektedir. Her ne kadar alçakgönüllülükle bir dua talebinde bulunuyorsa da mecmuanın baş tarafında bulunan birçok müderrisin eser hakkındaki değerlendirmelerine bakıldığında eserin medreselerde edebiyat ders kitabı olarak telakki edildiği görülmektedir. Ayrıca beyitte geçen ifade, mecmuanın başkası tarafından okunması hedeflendiği için Kâsimî'nin tertip amacı da ortaya çıkmış olur. Yukarıda belirtildiği üzere mecmuanın, şiir sanatı gibi bir eğitim dersi kitabı olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bundan dolayı da dört yapraklık bir şiir sanatı bilgisi metni mensur olarak sunulmuştur.

Kâsimî mecmuası için “Mecmû'atü'l-Letâyif”, “Sandukatu'l-Maârif” ve “Bahru'l-Maârif” (5a) gibi isimlerin verilebileceği, yazarı belli olmayan iki beyitte belirtilmiştir. Derleyici yazısına benzemeyen iki beyitlik yazıya bakıldığında, eserin çok güzel bir metin olduğu, bilgi ve irfân denizi/sandığı/hazinesi olduğu vurgulanır. Bu da okuyucu kitlesinin daha üst seviyede olduğunu göstermektedir.

Bir mecmuanın devrindeki okunurluk oranı konusunda bugün açıklama yapmak çok güçtür. Fakat Kâsimî mecmuasında aynı sayfa veya yaprakta geçen bazı nazîre şiirlerin matlalarının Hisâlî'de de aynı sıra ile geçmiş olması, tarih olarak da **Kâsimî**'nin daha önce yazılmış olma ihtimali düşünüldüğünde **Hisâlî** tarafından görülüp okunduğuna küçük bir işaret olabilir.

Mecmuanın üçüncü yaprağının arka yüzündeki bazı müderrislerin eser hakkındaki değerlendirmeleri de eserin farklı zamanlarda ve farklı medreselerde görülüp okunduğuna da ayrıca işaret etmektedir. Bu durum, mecmuanın tertip edildiği dönem ve sonrasında itibar gördüğüne de işaret edebilir.

Mecmuanın büyük oranda gazelleri derlediği söylenebilir. İlk 127 yapraklık bölümde gazeller bir divandaki kafiye sırasına göre tertip edilmiştir. Şairlere ait gazeller, konu, sembol ve içerik olarak da birbirilerine çok yakındır. Hatta birçok gazelin nazire şiir olduğu söylenebilir. Türk şiirinde kullanılan kaside, rubai, muhammes, müseddes, murabba, terci-bend, terki-bend, mesnevi gibi birçok nazım şeklini de görmek mümkündür. Ayrıca Karacaoğlan ve birkaç halk şairine ait “koşma” nazım şeklinin de kullanıldığı görülmektedir.

Tür açısından eserin muhtevasına bakıldığında özellikle bahr-ı tavil ve manzum mektuplar için farklı bir bölüm açıldığı söylenebilir. **Mektuplar**, **Mardinli Aklî**, **Harimî**, **Süheyli** ve **Bağdatlı Rûhî**'ye aittir. **Bahr-ı Taviller** ise, **Cemâlî**, **Beyânî** ve **Bağdatlı Muhibbi**'ye aittir.

2.5. Nazire Mecmuası Özelliği Taşması Açısından Kâsimî Mecmuası

Kâsimî mecmuası birinci elden bir nazire mecmuası değildir. Fakat aynı kafiyeli şiirleri bir divan tertip özelliklerine göre yan yana getiren derleyici, bu sıralamada bazı nazire şiirleri de eklemiş olabilir. Çünkü aynı yaprakta kafiye, kalıp ve benzetme öğeleri açısından benzer bazı şiirlerin birarada yazıldığı görülmektedir. Bu şiirlerden bir kısmı sayfa kenarlarında bir kısmı da ana metin gövdesinde yazılıdır:

Bu türden kullanım örnekleri çoktur. Bazı nazireler aşağıdaki gibidir;

Feyzî, 8b/k, G/ 5,

Âşık-ı bîcâre râh-ı menzil-i arar arar / Talebi dârü'ş-şifâdur derdine dermân arar

Nusretî, 8b/k G.-5 /

Silk üzre hâl-i sanem bir Arabdur kan arar/ Yâ hüsn deryâsının gavnâsıdur mercan

arar

Feyzî, 9b/k, G/ 4

Severüz dilberi vebal ise de / Umaruz lutfunı muhâl ise de

Nusretî, 9b/k G.-5

İçerüz bâdeyi vebâl ise de / İşi rindâne reng ü âl ise de

Mecmuanın 50a, 50b ve 51a yapraklarında Sâkinî-i Musulî, Beyânî, Hâdî, Levendî-i Musulî, Rûhî'ye ait 5 gazel “**yer yokdur**” redifi ile yazılmıştır. Bu şiirlerin hangisinin diğerine nazire olarak yazıldığı net olmamakla birlikte şairleri birbirinden habersiz de olabilir. Fakat şiir örneklerine bakıldığında sanki birbirlerine nazire yazmış gibi görünmektedir. Bu şairlerden Hâdî hariç diğerlerinin Bağdat ve Musul çevresinden şairler olması da şairlerin birbirlerini tanıdığına dair birer işaret olabilir. Ayrıca Hâdî'nin de buralı olması veya buralarda görevli olma ihtimali de vardır.

Nazire olarak değerlendirilebilecek bazı şair adları ve mecmuadaki yerleri ise şöyledir: **Sâmî-Nihânî** (90b-91a), **Meşrebî-Nutkî** (91a), **Nefî-Ahsenî** (91b-92a), **Ruhî-Vahdetî** (92a-92b), **Murâdî, Bâkî, Hükmi** (95a).

Kâsımî mecmuasında gazeller dışında birbirine nazire olduğu görülen bazı matla beyitler de bulunur. “**İder idi**” redifli bu şiirler büyük ihtimalle nazire gazellerin matlalarıdır. Mecmuanın 73 ve 74. yapraklarında matlaları bulunan bazı şairler şunlardır: **Hisâlî, Gazi Giray Han, Emrî, Zihnî**.

Mecmuanın nazire gazellerin matlaları barındıran bir yaprak aralığı ise 74b-76a'dır. Bu yaprakların kenarlarında 10 tane başlıklı, 11 tane de başlıksız “açmazdan” redifli matla bulunur. Hisâlî'nin nazire matlaları barındıran eserinde de aynı redifli matlaların çoğu mahlassız olarak geçmektedir (Kalyon s. 606-607).

3. Kâsımî Mecmuasının Analizi

İçerik analizi, her türlü metnin içeriğinin nicel ve nitel yöntemler kullanılarak analiz/tahlil edilmesidir. Analiz, içerikteki öğelerin nicelikleri ile birlikte temaları/muhtevalarını kapsar. Bu bölümde mecmuanın nicel verileri üzerinde durulacaktır. Fakat nicel bilgiler sunulurken eserin muhtevalarındaki niteliklere de değinilecektir. Örnek vermek gerekirse, mecmuadaki nazım şekilleri sayısı verilirken bahse konu nazım şeklinin muhtevalarına da kısaca değinilmiştir.

Mecmuada, tespit edebildiğimiz kadarıyla **1881** metin bulunmaktadır. Bunların **94** farklı metinlerden oluşan mensur, geri kalan **1787**'i ise manzum metinlerden oluşmaktadır. Kâğıt ve kalemin fiziksel özelliklerinden ve silik yerlerden dolayı okunamayan veya anlamlandırılmayıp incelemeye ekleyemediğimiz yazılar da bulunmaktadır.

Manzum ve mensur metinlerin farklı dillerde yazıldığı görülmektedir. Öncelikli olarak belirtilmesi gereken husus şudur ki mecmuada, derleyici tarafından yazarı belirtilmemiş birçok manzume görülmektedir. Farklı nazım şeklindeki bu metinlerin yazarları eğer tarafımızdan da tespit edilememişse “**Belirtilmemiş**” olarak sunulmuştur. Çalışmamızda elde ettiğimiz veriler aşağıdaki başlıklar halinde sunulacaktır.

3.1. Mecmuadaki Mensur Bölümler

Yukarıda da değinildiği üzere farklı dillerde yazılmış **94** mensur bölüm bulunur. Bunlar arasında en önemli mensur metin 6b-10a sayfaları (6-10 yaprakları) arasında bulunan Şiir sanatı ile ilgili Türkçe bölümdür. Geriye kalan diğer bölümlerin büyük çoğunluğu Hadis-i Şerifler, Kelâm-ı Kibârlar, Aylar, Bazı coğrafi ve tarihi bilgilerdir. Mensur bölümlerin çoğunun yazarı mecmuada belirtilmemiştir. Bunların Arapça, Farsça ve Türkçe yazıldığı görülmektedir. Mecmuanın asıl bölümü manzum olduğu için, özellikle kenarlarda geçen mensur metinler, sadece bilgi amaçlı daha sonra eklenmiş görünümündedir. Çalışmamızın amacı manzum bölümlerin nazım şekilleri ve şairleri hakkındaki değerlendirmelerde bulunmak olduğundan bu bölüme dair bilgiler kısa tutulmuştur. Fakat mensur metinlerin yazarları **ana tabloda** gösterilmiştir.

3.2. Kâsımî Mecmuasındaki Manzum Bölümler

Mecmua Türkçe, Farsça ve Arapça birçok manzum metni barındırmaktadır. Hatta karışık dilli bazı şiirleri görmek de mümkündür. Bu şiirleri yazarların bir kısmı Arap ve Fars büyük çoğunluğu da Türk edebiyatından şairlerdir. Türkçe şiirleri bulunup Arapça ve Farsça veya karışık dilli şiir yazarlar da bulunmaktadır. Farklı nazım şekilleri ile yazılan manzumelerin bir kısmının ise yazarı mecmua derleyeni tarafından belirtilmemiştir. Bahr-ı Tavi, bir nazım şekli özelliği barındırdığı için manzum bölüme eklenmiştir.

3.2.1. Arapça Şiirler

Mecmuada tespit edebildiğimiz kadarıyla 22 Arapça şiir vardır. Şiirleri bulunanlardan bir kısmının adı belirtilmiş bir kısmı da belirtilmemiştir. Bu göre **Hız. Ali** (27a/k, 233b/k, 195b/k, 13a/k, 193a/k) ve kızı **Sukeyna** (217a/k) ile **Hız. Osman**'a (177a/k) ait olduğu belirtilen matlalar ve kıtalar bulunur. Ayrıca **Abdulkadir Geylânî** (13a) ve **Ahmed Rufâî**'ye (13b) ait birer kaside görülmektedir. Abdullah bin Mübarek başlıklı iki beyitlik bir kıta ise yine yazmada sayfa kenarında bulunan bir diğer Arapça şiirdir (217a/k). Türkçe şiirleri de bulunan **Erzurumlu Muhammed**'in de (4b) bir Arapça matlası görülmektedir. Diğerleri ise şairi belirtilmemiş metinlerdir.

3.2.2. Farsça Şiirler

Mecmuada tespit edebildiğimiz kadarıyla 213 Farsça şiir bulunmaktadır. Şiirlerin büyük bölümü ana metin dışında sayfa kenarlarında bulunur. Şiirler farklı nazım şekilleri ile yazılmış olup bunların 24'ü gazeldir. En çok da yazarı belirtilmemiş matla ve müfredlerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Büyük oranda İran coğrafyasından olanlar dışında **Ahdî, Dâî, Câyî, Ebu Suud Efendi, Feyzî, Fuzulî, Handan Dede, İzâkî, Zihnî** gibi Türkçe şiirleri de bulunan şairlere ait Farsça şiirler bulunmaktadır.

3.2.3. Mülemma Şiirler

Mecmuada karışık dilli metinler de bulunmaktadır. Bunların sayısı 11 olup bir tablo ile belirtmekte fayda vardır.

Nazım Şekli	Yazarı	Yeri	Dili
Kıta	Belirtilmem	95a/k	Arapça Farsça
Matla	Belirtilmem	102b/k	Farsça Türkçe
Rubai	Belirtilmem	2b	Farsça Türkçe
Gazel	Ruhî	18a	Farsça Türkçe
Gazel	Ebü-Suud Efendi	83a	Arapça Türkçe
Gazel	Hıfzî	19a/k	Arapça Farsça
Kaside	Kınâlızâde	162b-164A	Arapça Farsça Türkçe
Mesnevi	Sadî-Hace Efendi	193a	Arapça Farsça
Murabba	Sadî-Hace Efendi	164a/k	Arapça Türkçe
Gazel	Sâfî	97a	Arapça Farsça Türkçe
Matla	Vâlihî	227b/k	Farsça Türkçe

3.2.4. Türkçe Şiirler

Kâsımî mecmuasında tespit edebildiğimiz kadarıyla 1541 Türkçe manzum metin bulunur. Bunların büyük çoğunluğunu Türkçe gazeller oluşturmaktadır.

3.3. Kâsımî Mecmuasındaki Şiirlerin Nazım Şekillerine Göre Değerlendirilmesi

Kâsımî mecmuasında Klasik Türk edebiyatında kullanılmış çeşitli nazım şekillerini görmek mümkündür.

Nazım şekillerinin⁷ tespitinde temel öge, kafiyedir. Kafiyenin aynı ve farklı olması “tek kafiyeli ve çok kafiyeli” iki temel nazım şeklinin varlığını gösterir. Ayrıca nazım birimin durumu söz konusudur. Klâsik Türk (Divan) şiirinde en küçük nazım birimi beyit olup, en az iki mısraın varlığı gereklidir.⁸ Bend nazım birimi ise en az üç dizenin teşekkülü ise sağlanır. Her iki durumda en az iki birimin bir arada bulunması gerekir. Bununla birlikte ilk birimin kendi içinde kafiyeli/uyaklı olup olmaması da nazım şeklini belirleyen önemli bir husustur. Bu durumda kafiye temel başlığında “beyit birimli tek veya çok kafiyeli” ve “bend birimli tek veya çok kafiyeli” nazım şekilleri gibi iki alt başlık oluşur.

3.3.1. Tek Mısra İle Verilen Şiirler

Mecmuada “Mısra” başlığı olsun olmasın tek bir mısra ile verilen manzum kullanımlar söz konusudur. Bunların sayısı 6 olup, 1’i Türkçe diğer 5’i Farsçadır. Türkçe kullanım, Mısra-ı Mekânî (12a/k) başlığı ile verilmiştir. Farsça kullanımlarda “Büzürmihr” ve “Câmî” (133a/k) başlıkları görülür. Diğer mısralar ise “Mısra” başlığı ile verilmiş şairleri belirtilmemiştir. (12a/k, 204a/k, 192b/k)

3.3.2. Tek Kafiyeli Nazım Şekilleri

Bu başlıkta tek kafiyeli nazım şekilleri incelenmiştir. Bilindiği üzere, bir nazım şeklinin oluşabilmesi için kafiyesi tek/aynı veya çok/farklı olsun, birimin en az iki defa tekrarlanması gerekir. Kâsımî mecmuasında özellikle sayfa kenarlarında bir beyit veya iki beyit olan şiirler görülmektedir. Bunların her birinin başka bir şiirin bir parçası olma ihtimali kadar, farklı birer metin olma ihtimalleri de söz konusudur. Eğer bu şiirler başka bir metne ait ise, bahse konu esas metnin nazım şeklini yazmak gerekecektir. Fakat bunların hangi şairin hangi şiirinden bir bölüm olduğunun tespitinin yapılması çok güçtür.

Klâsik Türk şiirinde beyit veya bendin bir birimin özellikle de beytin aynı kafiyeli olanına “matla, mukaffa, musarra” gibi isimler verilmektedir. Beytin veya bendin dizelerinin de farklı kafiyeli olması ise “müfred” ile açıklanır.⁹ Kâsımî mecmuasında bu türden şiir örneklerinin sayısı oldukça fazladır. Mecmuada geçen tüm tek beyitler eğer iki dize kendi arasında kafiyeli ise “matla” iki dize kendi içinde kafiyesiz ise “müfred” olarak isimlendirilmiştir. Tek birim oldukları için nazım şekli olarak değerlendirilmeyen bu beyitler, “tek birim halinde bulunan” başlığı altında verilmiştir.

3.3.2.1. Beyit Birimli Nazım Şekilleri

3.3.2.1.1. Tek Birim Halinde Bulunanlar

Bu başlıkta Matla ve Müfred üzerinde durulacaktır. Bu ikisi aslında birer nazım şekli olmayıp mecmuada beyit halinde bulunan tüm şiirlere verilen genel addır.

3.3.2.1.1.1. Matla

Kâsımî mecmuasında geçen matlaların, büyük çoğunluğunun bir gazelin ilk beyti olduğu söylenebilir. Fakat matla olarak değerlendirilen şiirlerin başka nazım şeklinde

⁷ Nazım şekilleri ile değerlendirmelerimizde “Cemal Kurnaz –Halil Çeltik (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: Kurgan-Edebiyat” kitabı esas alınmıştır. Metinlerin hangi nazım şekli ile yazıldıkları bilgisi tarafımızdan belirtilmiş olup bahse konu eserdeki bilgilere bağlı kalmıştır. Her nazım şekli için ilgili kitabın ilgili bölümünden yararlanılmıştır.

⁸ Serbest şiirde en küçük nazım birimi mısradır.

⁹ Geniş bilgi için bkz. Kurnaz-Çeltik (2013), *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara 2003, s. 16-17, 24-25

yazılmış bir şiirin dizeleri olması da muhtemeldir. Bu beyitlerin bir kısmı nazire matlalardır. Mecmuanın 109b yaprağının kenarında bu türden kullanımlar söz konusudur.

Tespitlerimize göre mecmuada **374** matla bulunmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu mecmuanın çeşitli sayfalarında kenarda geçmektedir. Matlaların **273**'ünün kime ait olduğu mecmuada belirtilmemiştir. Geriye kalan **101** şiirin kime ait oldukları tespit edilmiştir. Mecmuada yazarı belirtilmemiş şiirler dışında **69** farklı şaire ait matlalar bulunmaktadır. Matlaların **298**'i Türkçe, **9**'u Arapça, **65**'i Farsça, **2**'si Farsça-Türkçe Mülemma'dır.

3.3.2.1.1.2. Müfred

İncelememizde geçen "müfred" ibaresi, müstakil bir nazım şekli olmayıp dizelerinde farklı kafiyeli bir kullanımın olduğu şiirler için geçerlidir. Bu şiirlerin bir gazelden, kıtadan, murabbadan, terci-bendden alınması ihtimal dâhilindedir. Veyahut bu dizeler, herhangi bir nazım şeklinin iki dizesinin alıntılanmış hali de olabilirler.

Mecmuada "velehü" başlıklı aşağıdaki beyit, **xa** şeklinde kafiyelenmiştir. Bu şiir aslında bir gazelin son beytidir. Fakat şekil olarak dizeleri arasında kafiye birliği olmayan bir özellik göstermektedir:

Sîne-çâkinden bilürin âyine gösterdiğin

Hâfıza ey nesîm-i ten çâk-i girîbân itdürür (44a/k)

Tespitlerimize göre mecmuada **64** adet müfred bulunmaktadır. Bunların **48**'inin kime ait olduğu derleyen tarafından belirtilmemiştir. Geriye kalan **16** müfred ise başlık kullanılarak kime ait oldukları belirtilmiştir. *Müfred*lerin 46'sı Türkçe, 1'i Arapça 17'si ise Farsçadır. Mecmuada yazarı belirtilmemiş şiirler dışında **14** farklı şiirin müfredi bulunmaktadır.

3.3.2.1.2. En Az İki Birim Halinde Bulunanlar

3.3.2.1.2.1. Gazel

Gazel, ilk birimi kendi içinde kafiyeli en az iki beyitten oluşan, ikinci ve sonraki beyitlerin kafiyesi ilk beyit/birimle olan nazım şeklidir. Gazeldeki beyit sayılarında temel mesele ilk/matla beytin uyağma uygun olarak en az yeni bir beytin/birimin kendini tekrarlamasıdır. Bu durumda en az iki birim, bir şiirin gazel nazım şekli ile yazıldığı belirtilmeye yeterlidir.

Kâsımî mecmuası, özellikle ilk **127** yaprağı yönüyle bir gazel seçkisidir. Derleyici, her kafiyeden farklı şairlere ait şiirleri biraraya getirmiştir. Bunların büyük çoğunluğu ise nazire gazellerdir.

Tespitlerimize göre mecmuada **898** gazel bulunmaktadır. Tek beyit halinde gelen matlalar ile müfredler ve Rubâi olarak belirtilen iki beyitlik manzumeler bu sayının dışındadır. Gazellerin **24**'ü Farsça, **1**'i Arapça-Türkçe Mülemma (**Ebu-Suud Efendi**, 83a), **1**'i Arapça-Türkçe-Farsça Mülemma (Sâfi-97a), **1**'i Arapça-Farsça mülemma (**Hıfzî** 19a/k), biri Farsça-Türkçe mülemma (**Rûhî**-18a) diğer **870** gazel ise Türkçedir.

Mecmuadaki gazeller, şairi belirtilmemiş **7** şiir dışında **211** Türk ve Fars şair tarafından kaleme alınmıştır. Türkçe beş ve üzeri gazeli olan şairlerle ilgili bilgi aşağıdaki gibidir:

En çok gazeli olan şair **156** şiir ile **Bağdatlı Ruhî**'dir. **Musullu Dâi** olduğunu tahmin ettiğimiz şair, Ruhî'den sonra **57** şiiri verilen ikinci kişidir. Bunlardan sonra beş ve üzeri gazeli olan şairler ise şunlardır: **Bâkî** – 43; **İzâkî** – 26; **Kabulî** – 23; **Nâtîkî** – 22; **Aklî** - 21, **Nefî** – 18; **Nevî** – 17; **Alî** – 14, **Makâlî**, **Basîrî** ve **Vahdetî** – 13; **Ulvî**, **Emri** ve **Fuzulî**-12; **Nâzımî** ve **Ahsenî** – 10; **Bahâyî** – 9; **Hürremî**, **Hâfız Paşa**, **Yahyâ**, **Zihnî**, **Beyânî** ve **Tarzî** 8; **Kâsımî**, **Murâd/Murâdî** ve **Kemâl Paşazade** – 7; **Hayâlî** ve **Hâletî** – 6; **Feyzî**, **Fehmî**, **Hâsimî**, **Kâmî**, **Nutkî**, **Figânî**, **Sâfi**, **Safâyî**, **Necâtî** – 5.

3.3.2.1.2.2. Rubâi/Gazel: İki Beyitlik Gazel

Rubâî nazım şekli, aynı/tek kafiyeli iki beyitlik bir nazım şeklidir. Nazım şeklinin belirlenmesinde birincil unsur olmayan vezin-kalıp, bu nazım şeklinin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, rubâî, Aruzun ahreb-ahrem gibi özel kalıpları ile yazılan bir şiirdir.

Kâsımî mecmuasında geçen *iki beyitlik aynı kafiyeli ve ilk birimi kendi içinde kafiyeli*, şiirlerin bir kısmı için mecmua derleyeni “Rubâî” başlığını kullandığı gibi bir kısmında ise bu türden bir başlığı kullanmamıştır. Kurnaz ve Çeltik bu türden tüm şiirler için *iki beyitlik gazel* değerlendirmesini yapmaktadır (2013: 168). Çalışmamızda bir bütünlük arz etmesi bakımından mecmuada bu şekildeki her şiir için tarafımızdan Rubâî başlığı verilmiştir. Unutulmamalıdır ki bu başlık sadece tasnif amaçlıdır. Yoksa şiirlerin Rûbâî nazım şekli ile yazıldığı anlamına gelmemektedir. Çünkü bu beyitlerin birer kaside veya gazelin beyitleri olması kuvvetle muhtemeldir. Fakat birçoğunun şairi belirtilmediği için şiirlerin hangi gazellerden alıntılandığının tespiti bir hayli güçtür.

Kâsımî mecmuasında, Rubâî başlıklı veya aynı/tek kafiyeli, iki birimden oluşup ilk birimi kendi içinde kafiyeli üçüncü dizesi serbest, dördüncü dizesi ilk birimin ikinci dizesi ile uyumlu, bir diğer deyişle kafiyeli örgüsü **aaxa** şeklinde yazılmış **216** metin bulunur. Rubâî’lerin **152’sinin** kime ait oldukları Kâsımî tarafından belirtilmemiştir. Tarafımızdan yapılan araştırmalar sonucu bunlardan birkaçının şairi tespit edilmiştir. Örnek olarak; Fuzûlî, İşretî ve Figânî verilebilir.

Kâsımî’nin Fuzulî’nin şiiri için kullandığı başlık “Rubâî”dir (139b). Fakat şiir Fuzulî’nin bir gazelinin ilk iki beytidir:

*Eyle sermestem ki idrak itmezem dünyâ nedür
Ben kimem ya sâkî kimdür ya mey-i sahbâ nedür
Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedür* (Bkz. Doğan, 2000 s.474)

Aynı durum İşretî’nin (221a/k) ilk iki beyti verilen gazeli için de geçerlidir. Kâsımî, şiirin başlığında Rubâî ibaresini kullanır. Oysa şiir, İşretî’ye ait olduğu belirtilen bir gazelin ilk iki beytidir. (Özdemir, 2016, s. 114 ve Özdemir 2017, s. 126)

Farklı bir durum, Şâhî mahlasıyla şiirleri bulunan bir şairin bir gazelinin ilk birimi ile bu birime yakınlık başka bir birimin/beytin dört dize oluşturacak şekilde alıntılanmasıdır. Kâsımî şaire ait şiirin iki beytini “Şâhî” başlığıyla sunmaktadır. Şiir **Lâtîfî** tezkiresinde şaire ait bir gazel olarak görülmektedir. Bahse konu iki beyit ise Lâtîfî tezkiresine göre ilk ve üçüncü beyittir (Canım, 2000, s 322) .

Mecmuada iki beyitlik **aaxa** şeklinde kafiyelenen bazı şiirlerin aruz kalıpları ahrem-ahreb olmayıp bir gazel kalıbı ile yazıldığı görülmektedir. Bu şiir örnekleri çok olmakla birlikte mecmuanın 33-36 yapraklarının kenarlarında görülür.

Eserde geçen dört dizelik bir şiir de şöyledir:

*Beg emridürür bilgil
Mazlûm hakkını virgil
Bu yolda sözün varsa
Togru kapuma gelgil* (105a/k)

Görülebileceği üzere şiir **aaxa** şeklinde (mani kafiyesinde) kafiyelenmiştir. Şiir için herhangi bir başlık da yoktur. Bu şiir, bir mani veya tuyuğ olarak değerlendirilebilir. Ayrıca şiirin aruz kalıbına uygunluğu sınıktır. Belki de şiir hece ile yazılmıştır.

Mecmuanın 36. yaprağının arka yüzünde “Rubâîyyât” başlığında birkaç şiir örneği görülür. Farsça yazılan bu metinlerden bir kısmı **aaxa** kafiyeli örgüsündedir. Fakat bir şiir **aabb** şeklinde kafiyelenmiştir/uyaklanmıştır. Bu şiirin nazım şekli ise mesnevi olmalıdır. Ayrıca aynı sayfadaki bir diğer şiir “xaxa” şeklinde kıta nazım şekline göre kafiyelenmiştir.

Bu bilgiler ışığında bir değerlendirmede bulunulacak olursa, Kâsımî'nin dört dizelik ya da iki beyitlik tek kafiyeli ve **aaxa** şeklinde kafiyelenen şiirleri Rubâî olarak değerlendirdiği varsayılabilir. Kâsımî'nin bu şiirlerin aruz değerlendirilmesinde ahrem ve ahreb kalıplarını esas almadığı da görülmektedir. Belki de dönem itibarıyla gazellere ait matla beyti ile birlikte başka bir beyti için rubâî değerlendirmesi yapılmaktaydı. Veyâhut herhangi bir şiire ait dört dize olarak değerlendirilmekteydi.

Kâsımî'nin başlığında **Rûbâî** ibaresini kullandığı bir diğer şiir metni ise, (228a/k) “Sâdiyâ” kelimesini barındıran dört dizelik aşağıdaki metindir:

Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün

*Sâdiyâ seyl-i fenâ ger be-kened hâne-i ömr
Dil kavî dâr ki bünyâd-ı bekâ muhkem ez-ost
În heme nefis-i aceb ber-der ü divâr-ı vücûd
Her ki fikreş ne-kuned nakş beved ber-dîvâr*

Görülebileceği üzere, şiirinin tüm dizelerinin kafiyesi farklıdır. Fakat dize sayısı dördüttür. Bu metin herhangi bir terki-bend veyahut başka bir nazım şeklinin bir bölümü olabilir. Fakat Kâsımî'nin yaptığı değerlendirme, metnin dize sayısı eksensizdir. Bu şiir tarafımızdan “Müfred” başlığı ile belirtilmiş olup, Rubâî olarak değerlendirilmemiştir.

Tüm değerlendirmelerden sonra mecmuadaki Rubâî'lerin sayısı ve yazarları hakkındaki değerlendirmelere geçilebilir.

Mecmuada yazarı belirtilmeyenler dışında **43** Farklı şaire ait **216** Rubâî vardır. Şiirlerin biri Hz. Ali'ye ait olmak üzere **3'ü** Arapça, **1'i** Farsça-Türkçe Mûlemma, **74'ü** Farsça, diğer **138'i** ise Türkçedir.

3.3.2.1.2.3. Kaside

Kaside nazım biçimi/şekli, format olarak gazele benzer. Çalışmamızda kaside olarak değerlendirdiğimiz şiirler, derleyici tarafından kaside başlığı kullanılıp uyaklanışı **aaxa** şeklinde olanlardır. Mecmuada **50** kaside bulunmaktadır. İki hariç tümünde başlıklarda kime ait olduğu belli olan kasidelerden birinin (131b-132b) **Aklî'**ye diğerinin de **Medhî'**ye (131a-131b) ait olabileceği tarafımızdan dile getirilmiştir. Ayrıca yazarı belli olmayan ve daha sonra farklı bir kâğıt ile yazmaya yapıştırılan 2 yaprakta da (147a-148b) kaside olduğu tahmin edilen iki manzume bulunur. Fakat bu metinlerin matlaları bulunmadığı için “kıta” olarak değerlendirilmiştir. Kasideler **24** farklı şair tarafından kaleme alınmıştır.

Kasidelerden **2'si** Arapça (Şeyh Abdulkadir **Geylânî**-13a; Şeyh Ahmed **Rufâî**-13b), **1'i** Arapça-Farça-Türkçe mûlemma (**Kınalîzâde** -162b-164a), diğer **47** şiir de Türkçe kaleme alınmıştır. En çok kasidesi olan şair **19** şiirle Bağdatlı **Ruhî'**dir.

3.3.2.1.2.4. Kıta

Kıta nazım şekli, beyit birimli olup, en az iki birimden oluşan ve ilk birimi kendi içinde kafiyesiz olan nazım şeklidir. Gazelden tek farkı matla, yani ilk beytinin olmayışındır. Kâsımî mecmuasında “Kıta” başlığı ile verilen şiirler olduğu gibi bu başlık kullanılmadan verilen ve tanıma uyan birçok şiir örneği bulunur. Hatta bir gazelin birinci dizesi dışındaki herhangi iki dizesinin de kıta olarak değerlendirilmiş olma ihtimali vardır. Tıpkı müfredde açıklandığı gibi, bu şiirler, başka şiirlerin bir bölümü olabilirler. Mecmuada (147a-148b) bazı metinler, matlaları bulunmadığı için “kıta” olarak değerlendirilmiştir.

Tespitlerimize göre eserde **104** adet kıta bulunur. Bunların **5'i** Arapçadır. (Sukeyne 217a/k; Abdullah Bin Mübârek 217a/k; diğer üçünde yazar belirtilmemiştir.) **1'i** Arapça-Farsça (95a/k) mûlemmadır. Bir kısmı Türk şairlerce yazılmış olan **20** kıta Farsça; diğer **78** kıta ise Türkçedir.

Mecmuada geçen kıtalardan **46'sının** yazarı belirtilmemiştir. Diğer **58** kıta ise **34** şair tarafından kaleme alınmıştır. En çok kıtası verilen şair ise **22** şiirle Bağdatlı **Ruhî'**dir.

3.3.2.2 Bend Birimli Nazım Şekilleri

Aynı/Tek kafiyeli bend birimli nazım şekilleri gazel ve kıta tipi olmak üzere iki şekilde görülmektedir. Gazel tipi nazım şekilleri en az iki bend, ilk bendin kendi arasında uyaklı ve diğer bend(ler)in ilk bend ile uyaklı oluşudur. Benddeki mısra sayısına göre farklı isimler alabilirler. Bendlerin dize sayısı dört ise murabba, beş ise muhammes/tahmis, altı ise müseddes olarak adlandırılırlar. Çalışmamızda, dize sayısının **10'dan** fazla olması durumunda ise tarafımızdan gazel tipi bend/musammat başlığı verilerek tasnif yapılmıştır. Terci-bend ise kıta tipi bend olup, benddeki mısra sayısının önemi yoktur.

3.3.2.2.1. Murabba

İlk bendi kendi arasında kafiyeli, ikinci ve diğer bendleri ilk bend ile kafiyeli en az iki birimle yazılan her birimi dört dize/mısradan oluşan nazım şeklidir. Mecmuada biri Türkçe (**Fuzulî**-221a) diğeri de son mütekerrir dizesi Arapça olan mülemma (**Sadî Hâce Efendi**-164a) özellikli murabba olmak üzere iki tane bulunur.

3.3.2.2.2. Muhammes

Her bendi en az beş mısradan oluşan, ilk bendi kendi içinde kafiyeli sonrasındaki en az bir bendin kafiyesi ilk bendle aynı olan nazım şekline **Muhammes** adı verilmektedir. Kâsımî mecmuasında **6** muhammes bulunur. Bunların ikisinde (**Vahdetî** -154a, **Kemal Paşazade** 154a-154b) şairlerin adı verilmiş olup beşer mısralık bendlerle yazılan şiirler görülmektedir. İki şiirin başlığında **Muhammes** olduğu şairin mahlasıyla birlikte (Muhammes-i **Fethî** 146a, Muhammes-i **Nâtıkî** 220b) belirtilmiştir.

Mecmuada “Muhammes” başlıklı 6 bendlik bir şiirde (144b-145a) ise kime ait olduğuna dair bir tanımlama yoktur. Ayrıca şiirde herhangi bir mahlas da bulunmamaktadır. Şiirin son dizesi meşhur "*Gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye*" dizesine bir tahmis olarak görülebilir. Fakat şiirde herhangi bir mahlas görünmemektedir. Söz konusu şiir **Türk Şâirlerinde** Ergun tarafından “**Câmî**”ye ait bir muhammes olarak gösterilmiştir (Ergun, s. 904) . Fakat mecmuaya göre bir bendi eksiktir. Şiirin kime ait olduğu net değildir. Bunun “muhammes” başlığında incelenebilirliği de söz konusudur.

3.3.2.2.3. Tahmis

Tahmis nazım şekli, Muhammesin bir çeşididir. Bir mısra, beyit, bend üzerine eklenen dizelerle bend biriminin 5 mısraa tamamlanmasıyla oluşan nazım şeklidir. Tazmin, Taştir yoluyla yapılan tahmisler bulunur. Ayrıca tahmis için “muhammes” adlandırması da yapılmaktadır.

Mecmuada tespit edebildiğimiz kadarıyla **19** tahmis bulunmaktadır. Bunların tamamı Türkçe olup kimlerin şiirlerine tahmis olarak yazıldıkları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Yazar	Şiirin Geçtiği Yer	Açıklama
Bâkî	156a-156b	Gazel-i Selim Han Tahmis-i Bâkî
Bâkî	156b-157b	Gazel-i Selim Han Tahmis-i Bâkî
Bâkî	157b	Gazel-i Murad Hân Tahmis-i Bâkî
Bâkî	215a-215b	Gazel-i Hayalî Tahmis-i Bâkî
Beyânî	150a-150b	Gazel-i Kabûlî Tahmis-i Beyânî

Yazar	Şiirin Geçtiği Yer	Açıklama
Beyânî	154b-155a	Gazel-i Ali Tahmis-i Beyânî
Beyânî	158a	Gazel-i Gazâlî Tahmis-i Beyânî
Fedâyî	155a-155b	Gazel-i Ahsenî Tahmis-i Fedâyî
İzâkî	153a-154a	Gazel-i Fuzûlî Tahmis-i İzâkî
Misâlî	145b	Gazel-i Suudî Tahmis-i Misâlî
Rahmî	145b-146a	Gazel-i Hayalî Tahmis-i Rahmî
Rûhî	152b	Gazel-i Rahmî Tahmis-i Rûhî
Rûhî	153a	Gazel-i Hükmî Tahmis-i Rûhî
Rûhî	200b	Gazel-i Ulvî Tahmis-i Rûhî
Rûhî	225a	Gazel-i Nevî Tahmis-i Rûhî
Rûhî	225a	Gazel-i Ubeydî Tahmis-i Rûhî
Rûhî	24b/k	Gazel-i Hâleti Tahmis-i Rûhî
Sa'î	146b	Gazel-i Ubeydî Tahmis-i Sa'î Şiirin ilk bendi var. Daha sonra ise sayfanın üstüne başka bir metin yapııştırıldığı görülmektedir. Bu durum iki yaprak için geçerlidir.
Kemal Paşazâde	152a-152b	Şiirde görülmesi beklenen ikinci mahlas yok. Şair kendi şiirine tahmis yaptığı gibi mahlas beyti olmayan bir şiiri de tahmis etmiş olabilir. Ayrıca bunun Muhammes olarak da adlandırılması mümkündür. Son bende "Meyli" ifadesi geçmekle birlikte kelimenin "meyl etme", eğilim, istek, arzu ve sevgi anlamı da vardır.

3.3.2.2.4 Müseddes

Her bendi en az altı mısradan oluşan, ilk bendi kendi içinde kafiyeli sonrasındaki en az bir bendin kafiyesi ilk bendle aynı olan nazım şekline *Müseddes* adı verilmektedir. Mecmuada, gazel tipi kafiyelenen bu nazım şeklinde kaleme alınmış 5 Türkçe şiir bulunur. Müseddeslerden ikisinin (Müseddes-i Azerî 214a; Müseddes-i Ulvî 214b) başlığında hem nazım şekli hem de şairinin adı geçmektedir. Her iki şiir mütekerrir müseddestir. Ubeydî'ye ait (155b) müseddesin ise başlığında şairin adı verilmiştir. Müseddeslerden (257b) bir diğerinin başlığı yoktur. Fakat mahlas bendinde "**Azmî**" geçmektedir.

Mecmuada bu nazım şekli ile yazılan bir diğer şiir ise (225b-226a) **Ruhî**'ye aittir. Fakat şiirin başlığında "Murabba Ma'a't-Terci" ifadesi yazılıdır. Gazel tipi bend olan şiirin her bendindeki ilk dört mısra sonrasındaki iki mısra mütekerrirdir. Şiirin mütekerrir olan beytinin başka bir şiire ait beyit/matla olduğu düşünüldüğünde tazmin yoluyla bir "tesdis" olma ihtimali de söz konusudur.

3.3.2.2.5. Gazel Tipi Musammatlar

Kâsımî Mecmuasında, bentteki mısra sayısı 10'dan fazla olup kafiyelenişi gazel, rubâî ve kaside gibi olan 3 Türkçe musammat bulunur. Bunların ikisinin son iki mısra mütekerrir beyittir. Bu türden eser veren 3 farklı şair bulunur:

Şair Adı	Birim Sayısı	Yaprak Nu	Açıklama
Askerî	14	243a-244b	22 mısra-beyit mütekerrir
Rûhî	5	218b	12 mısra-beyit mütekerrir
Sabûhî	5	150b-152a	20 mısra- beyit mütekerrir

3.3.2.2.6. Terci-Bend

Terci-bend, kıta tipi bend olup, benddeki mısra sayısının önemi yoktur. İlk bend kendi içinde kafiyeli olmamakla birlikte diğer bendlerle kafiye birliğini korur. Gazel tipi bend nazım şekillerinde olduğu gibi benlerdeki mısra sayısına göre farklı adlandırması yoktur.

Mecmuada **dört** Türkçe terci-bend bulunmaktadır:

Şair	Birim Sayısı	Yeri	Açıklama
Kıyâsî	6	219b-220a	Her bendi 6 mısra
Mahremî	5	219a-219b	Her bendi 12 mısra-mütekerrir
Rûhî	5	199b-200b	Her bendi 12 mısra-mütekerrir
Rûhî	5	226a-226b	Her bendi 6 mısra-mütekerrir

3.3.3. Çok Kafiyeli Nazım Şekilleri

Bu başlıkta, en az iki birimden oluşup çok kafiyeli olan nazım şekilleri işlenmiştir. Kâsımî mecmuasında bu türden nazım şekillerinin sayısı sınırlıdır.

3.3.3.1. Mesnevî

Mecmuada her beyti kendi içinde kafiyeli beyit birimli **13** metin görülmektedir. Bunların büyük çoğunluğu kısa şiirler olup Arapça, Türkçe ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Arapça olarak kaleme alınan şiir sayısı **ikidir**. Farsça **4** şiirin tümü ikişer beyittir. Birinin şairi belirtilmemiştir. Diğer üç mesnevi ise **Câmî**, **Kâşîfî**, **Sâdî**-Hoca Efendi'ye aittir. Başlığında Hoca Efendi ibaresi geçen bir şiirde Farsça-Arapça mülemma 6 beyitlik **bir** mesnevi bulunur.

Türkçe mesnevi sayısı **6** olup bunlar arasında **Yakînî**'nin eseri göze çarpmaktadır. Yakînî'nin (232b-233a) 24 beyitlik mesnevisi Hz. **Ali**'nin Remlnâme'sinin bir çevirisi mahiyetindedir.

3.3.3.2. TerkiB-Bend

Çok kafiyeli bir nazım şekli olan terkiB-bend de esas; kafiyenin değişmesi ve çok kafiyeli olmasıdır. Kafiyenin değişmesi-farklılaşması/çoğalması en az üç mısralık bendlerden sonra olduğunda terkiB-bend oluşur.

Mecmuada **7** terkiB bend olup **Haşrî** (185b), **Kâşî** (197a) ve **Muhteşem**'e (181b) ait şiirler Farsça olup, Fuzulîzâde **Fazlî** (171b), **Meyli** (172b), **Rûhî** (158b), ve **Zihnî**'ye ait (149a) şiirler de Türkçedir.

3.3.4. Bahr-ı Tavil

Klâsik Türk şiirinde özel bir şekildir. Aslında nesir olup, kelimelerin çeşitli aruz kalıpların tefilelerinin tekrarlanması ile nesirdeki ritm sağlanır.

Mecmuada **3 bahr-ı tavil** örneği bulunur. Bunların **biri** Farsça (**Cemâlî**-184b), diğer **ikisi** ise (**Beyânî**-176b ve Bağdatlı **Muhibbi**-179a) Türkçedir.

3.3.5. Halk Şiiri/Âşık Şiiri Nazım Şekillerinden Koşma

Mecmuada **14** adet halk/âşık şiiri örneği koşma bulunmaktadır. Koşma şekil olarak Klasik Türk şiirinden murabba ve terci-bende benzer. Bu şiirlerin bir kısmının dizelerinden

uyaklı olanları tekrarlanır bir kısmı ise kafiyeli birliği sağlayarak aynı kafiyeli nazım şekli olarak görülür. Koşmaların bestelenmeleri de söz konusudur. Aşağıdaki tabloda mecmuada geçen koşma olarak tasnif ettiğimiz şiirlere dair bilgiler bulunur.

Yazarı	Birim Sayısı	Yeri	Açıklama
Belirtilmemiş	5	249a	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Belirtilmemiş	8	249a	Terci-bend kafiyesi: Düzeni: bbba ccca. Son dizelerdeki “a”: mütekerrir dize
Belirtilmemiş	5	249b	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Belirtilmemiş	4	249b/k	Uyak düzeni: aaaa bbba. Son dizelerdeki “a”: mütekerrir dize
Belirtilmemiş	5	250a	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Emir	5	249b	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Kâmî	4	248b/k	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Kâmî	5	248b/k	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Kâmî	5	249a	Terci-bend kafiyesi: Düzeni: bbba ccca. Son dizelerdeki “a”: mütekerrir dize
Karacaoğlan	5	248b	Uyak düzeni: aaaa bbba. Son dizelerdeki “a”: mütekerrir dize
Karacaoğlan	7	248b	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: kafiyeli benzerliği var
Mâil(i)	5	249a	Terci-bend kafiyesi: Düzeni: bbba ccca. Son dizelerdeki “a”: mütekerrir dize
Mâil(i)	5	249b	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize
Nevrûz-Acem	4	250a	Uyak düzeni: baba ccca. “a”: mütekerrir dize

4. Kâsımî Mecmuasında Adı Geçen Şairler

Kâsımî mecmuasında derleyici tarafından belirtilen veyahut belirtilmemişse de şiir örneğinden kime ait olduğu tarafımızdan tespit edilen **295** şair adı/mahlası bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı tezkirelerde ve edebiyat kaynaklarında adına rastladığımız şairlerdir. Bazılarının şiirleri kendi divanlarında, tezkirelerde ve çeşitli akademik çalışmalarda görülmektedir. Bazı şairlere ait şiirlerin, divanları halen tespit edilemediği veya üzerlerinde yayımlanmış akademik çalışma olmadığı için tespit olarak yeni olduğu söylenebilir.

Kâsımî birçok şaire ait şiir örneklerini verirken başlık kullanmıştır. Bu başlıklarda şaire ait çeşitli sıfatlar ve tanınırlık durumları gösterilmiştir. Örneğin, Şâhî mahlasını kullanan Şehzâde **Bayezid** için “Bayezid Hân”, Murâd/Murâdî mahlasıyla şiirler yazan Sultan 3. Murad için “Sultan Murâd Hân”, Hâfız mahlasını kullanan **Ahmed Paşa** için “Hafız Ahmed Paşa” gibi başlıklar kullanılmıştır. Ayrıca **Ahsenî** için “Mümin Paşa”, **Tuğrâyî** için “Lâm Âli Efendi” başlıkları görülür. Şiir örneklerinde mahlas bulunmayan şairlerden **Ebu Suud Efendi**, **Kemal Paşazade** için de adları başlık olarak görülmektedir. **Keşfi-i Bağdâdî**, **Muhibbî-i Bağdâdî** gibi şazı şairlere ait şiirler için başlıklarda memleketleri belirtilmiştir. Bu açıdan mecmua, biyografik bir özellik de göstermektedir.

Mecmuadaki şairler ile ilgili değerlendirmelerimizin tamamı mecmua derleyenin verdiği bilgiler eksensizdir. Bunun yanı sıra başlıkta adı veya mahlası belirtilmemiş ve mahlasları da görülmeyen bazı şiirlerin kaynak taraması sonucu kimlere ait oldukları tarafımızdan tespit edilen bazı örnekler de söz konusudur. Bunlar, mecmuada geçen şairlerden olduğu için tüm şair sayısını etkilememiştir.

Klâsik Türk şiirinde eser vermiş şairlerin büyük çoğunluğu şiirlerinde mahlas kullanmıştır. Hatta birçok şairin aynı mahlası kullandığı da bilinmektedir.¹⁰ Aynı mahlaslı şairlerin şiirlerinin birbirine karışma ihtimali göz ardı edilemez fakat özellikle tezkirelerde ve çeşitli mecmualarda bu şairlerin kimlikleri hakkında belirleyici bilgiler bulunur. Kâsımî mecmuasında da aynı mahlaslı birçok şair bulunabilir. Bunların bir kısmı için tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Fakat tanıtımı yapılmamış sadece mahlası olan şiirin diğer kişiye ait olmadığı da söylenemez. Örnek vermek gerekirse;

Mecmuada Zihnî mahlaslı farklı şiirler bulunur. Bunların bazıları için tanımlama bilgisi sunulmuştur. Bazı şiirlerin başında **Zihnî-i Erzurumî**, **Zihnî-i Bağdâdî** açıklaması geçerken Zihnî'ye ait bazı şiirlerin başlığında sadece “Zihnî” ibaresi geçmektedir. Türk edebiyatında Zihnî mahlasıyla şiirleri bulunan şairlerin divanlarının tümü halen tespit edilememiştir. Bundan dolayı şiirlerin hangisine ait olduğu konusunda bir doğrulama yapmak bir hayli güç duruma gelmektedir. Zihnî-i Bağdâdî mahlası ile verilen şiirlerin bahsi geçen Bağdatlı şaire ait olduğu kesin olsa bile, Bağdatlı olarak tanımlaması yapılmamış olan Zihnî'nin hangisi olduğu konusunda da fikir beyan etmek güçtür. Bu gibi karmaşık durumlarda üç şairi de ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Şairlerin tespitinde bu açıklamalar ekseninde değerlendirme yapıldıktan sonra şair isimleri belirlenmiştir.

Kâsımî mecmuadaki bazı şiirlerin başlıklarında **Levendî**, bazıları için de **Levendî-i Musulî** ibaresini kullanmıştır. İkisi de aynı şair, yani Musullu **Levendî** olabilir. Fakat farklı iki şair olmaları da muhtemeldir. Bundan dolayı her ikisine ait şiirler başlıklarına göre farklı olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Çünkü ikisinin de kimliği hakkında elimizde net bir bilgi yoktur. **Levendî**, **Zübdetü'l-Eşâr** ve **Tuhfe-i Nâilî**'de ismen ve bir beyti ile zikredilir (Kayabaşı 1997, s. 481 ve Kurnaz - Tatçı. 2001, s. 895).

Mecmuada bahsi geçen aynı mahlası kullanan şairlerden bazıları da şunlardır: **Feyzî-Feyzî-Bagdâdî**, **Keşfî-Keşfî-i Bağdâdî**, **Sâkinî-Sâkinî-i Musulî**, **Sırrî-Sırrî-i Musulî**.

Mecmuada geçen şairlerin büyük çoğunluğu **Bağdat** ve **Musul** çevresinde yetişmiş şairlerdir. Ayrıca bir kısım şair de Bağdat ve Musul ile ilgili bir görevleri dolayısıyla da anılmaktadırlar. Bunlardan **Revnâkî** ve **Utâkî**'nin Musul'da kadılık yaptıkları belirtilmiştir.

Kâsımî mecmuasında tezkirelerde ve diğer edebiyat kaynaklarında adı geçmeyen bazı şairler de söz konusudur. Bu kişilerin büyük bir bölümünü, Musul ve Bağdat çevresi şairleri oluşturmaktadır. Ama aynı mahlaslı olup, şiir örnekleri tespit edilemeyen herhangi bir şaire ait şiirler olması da söz konusudur. Örnek vermek gerekirse;

Sâkinî mahlaslı bir şair kaynaklarda ismen geçmemektedir. Sadece bir mecmuada Sâkinî'ye ait iki beyit tespit edilmiştir (Gürbüz 2011: 269, 409). Kâsımî mecmuasında ise Musullu bir Sâkinî'den bahsedilmekte ve şiir örnekleri sunulmaktadır. Her iki şairin aynı kişi olması ihtimali kadar farklı şairler olması da ihtimal dâhilindedir. Ama her durumda, Kâsımî'nin verdiği bilgiler doğruysa Musullu bir Sâkinî'nin varlığından bahsedilebilir.

Mecmuada özellikle sayfaların kenarlarında bazı beyitlerin başlıklarında şairin adı geçer fakat mahlasına dair bilgi bulunmaz. Örnek vermek gerekirse; **Zekî** Gofte (90a) başlığındaki **Zekî**'nin mahlas mı şairin adı mı olduğu net değildir. Aynı durum “Defterdâr” (186b/k) başlığında da geçmektedir. Sadece şairin görevi bellidir. Fakat bu şiirin hangi defterdâra ait olduğu net değildir. Aynı şiirin bulunduğu sayfada büyük bir ihtimalle Defterdâr'a cevap niteliğindeki nazire gazelin matlasının başlığı ise şöyledir: “Cevâb-ı Pîr-i Şâh-ı Cihân” Fakat iki şiirin de ismen kime ait oldukları belli değildir.

¹⁰ Bu konuda geniş bilgi için kaynakçada da belirtilen Ali Yıldırım tarafından hazırlanan “Türk Edebiyatında Mahlas ve Mahlasnameler” kitabına bakılabilir.

Mecmuanın 89a sayfasının kenarında “**Şemseddin Efendi**” başlıklı bir matla vardır. **Ahdi**’nin Şemseddin Dâî hakkında verdiği bilgilerde aynı şiir görülür. Bu durumda, şiirin sahibinin Dâî mahlaslı Bağdatlı şair olduğu söylenebilir. Aynı sayfada geçen diğer matla, Ahdi’nin tezkiresinde de nazire şiir olarak verilmiştir (Solmaz 2005: 167-169).

Mecmuanın “açmazdan” redifli matlaların bulunduğu 76a’nın kenarında en alt sırada geçen bir matlada “**Evcî**” adı göze çarpmaktadır. Buradaki ibarenin şair “Evcî”ye ait olması kuvvetle muhtemeldir. Fakat kesin bir yargı bildirmek güçtür. Eserde (105a/k) verilen bir beytin başlığı yoktur. Fakat yapılan inceleme sonucu **Hisâlî**’nin eserinde söz konusu beytin “**Şâni-i Bosnevî**” adına kayıtlı olduğu yazılıdır (Kalyon 2011 s. 438). Ayrıca (102b/k) başlıksız gelen matlanın **Nefî** divanında 125. gazelin ilk beyti olduğu görülmüştür.

Kâsımî Mecmuasında, birbirine çok benzeyen mahlaslardan biri de **Tevfik-Tevfikî**’dir. Mecmuanın 116a’nın kenarında bulunan “Molla Tevfikî” başlıklı ve “Tevfikî” mahlaslı beş beyitlik bir Türkçe gazel bulunmaktadır. Ayrıca 189a’da “Molla Tevfik Efendi” başlıklı Farsça bir rubai vardır. Şiiri olan kişi ile Türkçe gazeli olan şair aynı kişiler olmayabilir. Farsça rubaisi olan şairin, adı Tevfik’tir. Fakat farklı bir mahlasla şiirleri olan herhangi bir şair olması muhtemeldir. Bu konuda tereddütlü bilgi vermektense her ikisini de belirtmekte yarar vardır. Tabloda da görüleceği üzere tercihimizi bu yönde kullanmış bulunmaktayız.

Mecmuada, sayfa kenarlarında **Yahyâ** ve Yahyâ Efendi mahlaslı biri gazel (21b/k) diğeri de gazelin matlası (60a/k) bulunur. Bu şiirler dışında gelen Yahyâ mahlaslı diğer şiirlerin başlığında Yahyâ veya Velehü ibaresi geçmektedir. Klâsik Türk şiirimizde Yahyâ mahlaslı çok şair bulunur. Fakat bunlar arasında Şeyhülislam ve Taşlıcalı Yahyâ’nın önemi büyüktür. Her iki şairin divanının yayımlanmış olması ve kendi adlarına kayıtlı şiirlerin mevcut olması hasebiyle yaptığımız araştırma sonucu, mecmuada belirtilen tüm şiirlere ulaşılmıştır. Fakat “Yahyâ Efendi” başlığındaki şiirlerden biri Taşlıcalı diğeri de Şeyhülislam Yahyâ’ya aittir. Bu durumda başlıktaki bilgilerden birisinin yanlış yazıldığı gündeme gelir. Bununla birlikte diğer şiirlerden üçü Şeyhülislam Yahyâ’ya gerisi Taşlıcalı Yahyâ’ya aittir. Fakat mecmua derleyeni başlıklarda herhangi bir tanımlama ve açıklama vermemiştir. İki şairin divanından hareketle şiirlerin kime ait oldukları belirtilip gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Kâsımî Mecmuası’nda tezkire özelliği gösteren sadece bir örneğe rastlanmaktadır. **Mihri Hatun** hakkında tıpkı tezkirelerde geçen bilgi gibi, şair hakkında tanıtıcı bilgiler ve şiirlerinden örnekler (194a-b) sunulmuştur.

Her bir yazma eserde, mecmuada ve tarihi olarak tanımladığımız her veride, bir yönüyle yeni sayılabilecek ilk bilgilere ulaşma imkânı söz konusu olabilmektedir. Kâsımî Mecmuası da bu yönüyle birçok yeni bilgiye kaynaklık edecek mahiyettedir. Tespitlerimize göre, tezkirelerde adına rastlamadığımız birçok şair ilk defa bu mecmuada görülmektedir. Şunu ifade etmekte yarar olacaktır ki Kâsımî mecmuasından önce veya sonra ya da aynı dönemde yazılmış farklı kaynaklarda da adına yeni ulaştığımız aynı şairlerin isimleri de geçebilir. Fakat tespit ve yayımlara bakıldığında bazı şairlerin ilk defa bu mecmuada görüldüğü söylenebilir. Bu şairlerden bir kısmı Musullu ve Bağdatlıdır; **Bağdatlı İzâkî, Bağdatlı Feyzî, Bağdatlı Keşfi, Bağdatlı Muhibbi, Musullu Dâî, Musullu Seyyid Cuma, Musullu Levendî, Musullu Sâkinî.**

Mecmuada bunlar dışında nereli oldukları veya hangi sıfatlarla tanındıkları bilgilerinin olmadığı birçok yeni olarak niteleyebileceğimiz, yeni tespit edilen şair bulunmaktadır. Bu kişiler; **Sâde, Gûşî, Kaydî, Müllî/Millî, Kemînî, Sührânî, Bistanî/Büstânî, Molla Tevfikî**’dir. Ayrıca mecmuada başlıksız verilen birçok şiir bulunur. Bunların kime ait oldukları belirtilmediği ve mahlas beyitlerine de ulaşılamadığı için

şairleri konusunda fikir beyan etmek güçtür. Bu şairlerin de adı bilinmeyen bir şaire ait olması da muhtemeldir.

Hakkında bilgi olup şiir örnekleri olmayan şairler hakkında yeni bilgiler açısından da Kâsımî mecmuası önemlidir. Bu şairlerden biri **Nusretî**'dir. Edebiyat kaynaklarında 16 ve 17. yüzyıllarda yaşamış sadece bir Nusretî'den bahsedilir. Verilen bilgilere göre şair, aslen Acem olup, uzun süre Bağdat'ta ikamet etmiştir. (Ahdî, s. 566). Ahdî şaire ait dört Farsça beyit vermektedir. Şair Nusretî'nin Ahdî'nin bahsettiği kişi olması durumunda şaire ait yeni iki gazele bu çalışma vesilesiyle ulaşılmış olmaktadır. Fakat aynı mahlaslı farklı bir Nusretî olması durumunda ise böyle bir şaire ait ilk bilginin Kâsımî mecmuasında geçtiği tespit edilmiş olur.

Mecmuada, isimleri bilinip bir kısım şiir örnekleri sunulan bazı şairlere ait yeni tespit edilen şiir örnekleri de söz konusudur. **Basîrî, Dâî, Tarzî, Ahsenî, Akfî** bu şairlerden bazılarıdır.

Bu bilgilerden sonra mecmuada geçen şairlerin isimlerini bir liste olarak aşağıda sunmak yararlı olacaktır.

Aşağıdaki tablo, mecmuada geçen tüm şairlerin alfabetik bir dizidir. Önce bahse konu şairin toplamda kaç manzumesi olduğu yazılmış ardından da hangi nazım şeklinde kaç şiiri olduğu belirtilmiştir. Kim tarafından yazıldığı belirtilmeyen şiirler için "Belirtilmemiş" başlığı kullanılmıştır.

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-ı Tavil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Müfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Abdî	1		1																
Abdulkadîr	2			2															
Abdullah Bin Mübârek	1				1														
Adlî	1		1																
Adlî-Bâyezid	1		1																
Agehî	1			1															
Ahdî	3		1				2												
Âhî	2		2																
Ahmed Efendi-Kadî-i Âmed	1		1																
Ahmed Geylânî	1															1			
Ahmed Paşa	2		1									1							
Ahsenî	15		10	2			3												
Akdesî	1				1														
Aklî	24		21	1	1											1			
Âlî	17		14	2	1														
Amîkî	1		1																
Ârifî	1						1												
Askerî	2		1								1								
Aşkî	1		1																
Atâ	1															1			
Avnî	1		1																
Âzerî	5		3									1	1						
Azmî	4						2						1		1				
Bahâyî	9		9																
Bahtî	1															1			
Bâkî	55		43				4					3			1	4			
Basîrî	13		13																
Bedrî	1		1																
Behiştî	3		3																
Belirtilmemiş	626		7	46	5	273	3	3	1			48	88	152					
Beyânî	16	1	8	1		3												3	
Bezmî	1															1			
Bistânî	1		1																
Büzürcimîhr	1								1										
Câmî-i Rûmî	1															1			
Câmî-Molla	6		1	1		1	1	1				1							
Câyî	1						1												

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-1 Tavil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Celâli	1		1																
Cemâli	3	1	1				1												
Cinânî	1			1															
Cuma	1		1																
Dâi	57		57																
Dâi-Şemseddin Efendî	1						1												
Derûnî	2		1													1			
Derviş	3		2				1												
Din-Penâh	1		1																
Dürri	4		3		1														
Ebu Ali Sina	1							1											
Ebü-Suud Efendi	9		2				1						1		2	3			
Emir	1					1													
Emir Ali	1				1														
Emir Hüsrev	1		1																
Emrî	18		12				4						1			1			
Enverî	3				1		1									1			
Esâd	2		2																
Esîrî	2		2																
Fakîrî	1		1																
Fâtihî	1		1																
Fazlî	2		1																1
Fedâyî	2		1														1		
Fehmî	5		5																
Fenâyî	1		1																
Fethî	2		1							1									
Fevrî	4		4																
Fezî	6		5													1			
Fezî-i Bağdâdî	1		1																
Figânî	6		5														1		
Figânî Baba	1				1														
Fikrî	1		1																
Firâkî	1															1			
Fuzûlî	20		12	1	2						1					4			
Gamî	1		1																
Gazâlî	1															1			
Gazâyî	1						1												
Gevherî	1		1																

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																		
Şair	Toplam şiir	Bahr-1 Taviil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Gınâyî	1		1															
Gûşî	1		1															
Hâdî	1		1															
Hâfız Paşa	9		8									1						
Hakanî	1		1															
Hâletî	11		6	2											3			
Hâlîfe	1		1															
Halîlî	2			1			1											
Hâlisî	1		1															
Handân Dede	3		1		1										1			
Harîmî	1				1													
Hâşimî	6		5		1													
Haşrî	1																	1
Hâtemî	1		1															
Hâtîfî	1		1															
Hâverî	1		1															
Hayâlî	7		6												1			
Hayretî	2		2															
Hayretî Buhârî	1						1											
Hazret-i Alî	6						3	1						1	1			
Hıfzî	6		3		1										2			
Hilmî	4		4															
Hisâlî	3		2				1											
Hulkî	1		1															
Hüdâyî	4		3				1											
Hükmî	3		3															
Hümâyî	1		1															
Hürremî	8		8															
Hüseyin Vaiz	1														1			
Hüseyinî	1		1															
Hüsrev	3		2				1											
Hüsrev Paşa	1						1											
Hz. Osman	1						1											
İbrahim Beg	1						1											
İlâhî	1													1				
İlmî	7		4	2	1													
İsâ	1		1															
İshak	2		2															

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-ı Tavil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
İşretî	1															1			
İzâkî	28		26	1													1		
İzârî	1						1												
Kabûlî	27		23		1		3												
Kadrî	2						1									1			
Kâkûlî	1		1																
Kâmî	6		3			3													
Karacaoğlan	2					2													
Kâsım	1						1												
Kâsımî	12		7				2						1		2				
Kâşî	1																		1
Kâşîfî	2							1								1			
Kaydî	1		1																
Kelâmî Dede	1				1														
Kemal Paşazâde	14		7		2		1	1	1							1	1		
Kemînî	1		1																
Keşfi	1		1																
Keşfi-i Bağdâdî	2		2																
Kınâlızâde	1			1															
Kıyâsî	1																		1
Lâmî	1						1												
Levendî	7		1		1		4									1			
Levendî-i Musulî	3		3																
Mahremî	1																		1
Mâil(î)	2					2													
Makâlî	14		13	1															
Ma'nî	1						1												
Mantkî	1		1																
Meânî	1		1																
Medhî	2			1			1												
Mehmed Parmaksız	1		1																
Mekânî	1								1										
Melik Kamer	1															1			
Merdümî	1				1														
Mesîhî	2		1	1															
Meşâmî	1		1																
Meşkî	1		1																
Meşrebî	1		1																

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-ı Tavil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Meylî	4		3																1
Millî	1		1																
Mir Cemâl	1															1			
Mir Hüseyin	1				1														
Mirzâ Hüseyin	1						1												
Mirzâ Mahdumî/Mahdum	2						1						1						
Misâlî	2		1														1		
Mislî	2		2																
Muhammed	1		1																
Muhammed Emin Mirzâ	2						2												
Muhammed-Erzurumî	4		1				2									1			
Muhammed-Seyyid	1						1												
Muhibbî	4		3				1												
Muhibbî-i Bağdâdî	1	1																	
Muhtârî	1						1												
Muhteşem	1																		1
Muîdî	1		1																
Murâd/Murâdî	7		7																
Muslî	1			1															
Münşî	1		1																
Nâdirî	2		1													1			
Nâmî	1		1																
Nâtikî	25		22	2						1									
Nâzımî	10		10																
Nazmî	2		2																
Nâzükî	2		2																
Necâtî	5		5																
Nefî	22		18	3			1												
Neşâtî	1		1																
Nevâ(y)î	1						1												
Nevî	19		17				2												
Nevrûz-Acem	1					1													
Nihânî	3		3																
Nişânî	1		1																
Niyâzî	1		1																
Nizâmî	1		1																
Nusretî	2		2																

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-1 Taviil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Nutkî	5		5																
Ömer Hayyam	1																1		
Örfî	4		3														1		
Rahmî	6		2										1			2	1		
Recâyî	4		4																
Revânî	1		1																
Revnakî	5		4		1														
Re'yî	1		1																
Rızâyî	3		2				1												
Rifâtî	1				1														
Riyâzî	2		1				1												
Rufâî	1		1																
Rufâî-Ahmed	1			1															
Rûhî	225		156	19	22		7					1	1	1		9	6	2	1
Rûşenî	1		1																
Rümûzî	1		1																
Rûsûhî	1		1																
Sâbirî	2		1				1												
Sabûhî	3		2									1							
Sâde	3		3																
Sâdık	2		2																
Sâdıkî	1		1																
Sadî	1												1						
Sadî-Hace Efendi	5		1				1	2		1									
Safâyî	7		5	1	1														
Sâfî	5		5																
Sâî	1		1																
Sâkî	1						1												
Sâkinî	1		1																
Sâkinî-i Musulî	2		2																
Sâlih	1		1																
Sâmî	3		3																
Sânî	1		1																
Sa'yî	2		1															1	
Selâmî	1		1																
Selikî	1		1																
Selim(î)	2		2																
Semtî	1						1												

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-ı Tavil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Seyyid	1		1																
Sırrî	3		2	1															
Sırrî-i Mûsulî	1		1																
Sinân	1						1												
Sipihri	1						1												
Siyâhî	1		1																
Sultan Veled	1						1												
Suudî	1		1																
Süheylî	3		1		1											1			
Sührânî	1		1																
Sükeyne	1				1														
Süleymân	1						1												
Sülûkî	1		1																
Sürûrî	1		1																
Şâhî-Bâyezîd	2		2																
Şâhî-i Şârkî/Acem	4		2				1									1			
Şâkirî	1		1																
Şânî	1		1																
Şânî-Bosnevî	1						1												
Şârkî	1		1																
Şemî	2		2																
Şemsî	2		2																
Şemsî Paşa	4		4																
Şems-i Tebrîzî	1		1																
Şerî	1		1																
Şerîfî	1		1																
Şevketî	1		1																
Şevkî	2		2																
Şeydâyî	1		1																
Şeyh Altıparmak	2		2																
Şeyhî	2		1				1												
Şinâsî	1		1																
Şuglî	1		1																
Şühî	2						2												
Şühûdî	1		1																
Tabî	1		1																
Tâbî	2		2																
Tâlib	5				1		1									3			

ŞAİRLER VE ŞİİRLERİ																			
Şair	Toplam şiir	Bahr-1 Taviil	Gazel	Kaside	Kıta	Koşma	Matla	Mesnevi	Mısra	Muhammes	Murabba	Musammat	Mütfred	Müseddes	Nesir	Rubai	Tahmis	Terci-Bend	Trkib-Bend
Tarzî	9		8		1														
Taşlıcalı Yahya	8		8																
Tevfik	1															1			
Tevfiki	1		1																
Tigî	2		2																
Tilbe	2							2											
Tugrâyî	4		3			1													
Turâbî	1		1																
Ubeydî	3		1		1									1					
Ulvî	17		12	1			2							1		1			
Utâkî	2		1	1															
Ümidî	5		3			1										1			
Ünsî	1		1																
Vahdetî	14		13							1									
Vâlihî	1					1													
Vücûdî	4		4																
Vüsâfî	3		3																
Yahyâ	4		3			1													
Yakîni	1							1											
Yâverî	1		1																
Zafî	2		2																
Zahîr	1				1														
Zâhirî	1					1													
Zamîrî	1		1																
Zâtî	7		3		2	1							1						
Zekî	1					1													
Zeynep	2		1		1														
Zihni	12		8				2						1						1
Zihni-i Bağdâdî	4		4																
Zihni-i Erzurumî	1		1																
Zühdi	1		1																

SONUÇ

Türk edebiyatında edebî, tarihî, siyasi, toplumsal, ahlaki ve pek çok bakımdan önemlilik arz eden güzide eserimiz bulunur. Bunlarla birlikte, derlenmiş manzum ve mensur birçok el yazması “mecmua” da görülmektedir. Mecmualar, birçok yeni bilgiyi taşıyan hazine mahiyetindedirler. Mecmualar içinde, şiir mecmualarının önemli bir rolü vardır. Bir kısım şiir mecmuası nazire şiirleri barındırma yönüyle ayrıca önem arz eder. Derleme özelliği taşıyan bu eserler, yazarlara ve şairlere ait eserlerin seçkisini yapmakla antolojik mahiyet gösterirler.

Klâsik Türk Edebiyatında şiir mecmuası derlemiş şahsiyetlerinden birisi de Seyyid Kasım b. Seyyid Abdullah b. Seyyid Murtaza b. Seyyid Abdulgafurü'l-Hüseynî'dir. Kendisi de şair olup, bir kısım şiirinin başında şiirin, mecmua yazarına/derleyenine ait olduğunu belirten “li-muharrihi”, “li-kâtibihi” ibarelerini kullanmış ve şiirlerin kendisine ait olduğunu belirttiği “Kâsımî” mahlasını son beyitte belirtmiştir. Mecmua, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Yazma eser salonunda Agâh Sırrı Levend yazmaları arasındadır. Eserin kaydı şöyledir: ASL 625 Mec 83.

Kâsımî, eserin baştan sonra kendisi tarafından kaleme alındığı ifade etmiş ve eserin yazım tarihi hakkında detaylı bilgi vermiştir. Buna göre eser, H. 3 Recep 1034'te (M. 11 Nisan 1625) yılında tamamlanmıştır. Bu açıklamalara göre mecmuada bilgisi bulunan şairler, şiirleri ve diğer bilgiler en geç 17. Yüzyılın ilk çeyreğine aittir.

Kâsımî mecmuasında edebiyat kaynaklarında adına rastlanmayan şairlere ait şiir örnekleri sunulmuştur. Bunlar arasında “Sâde”, “Gûşi” “Millî” “Cuma” sayılabilir. Ayrıca şiir örnekleri az olan veya divanları halen gün yüzüne çıkmamış olan şairlere ait birçok şiir örneği de bulunmaktadır. Bunlar arasında “Harimî”, “Aklî” ve “Ahsenî” “Sâkinî” ve “Levendî” sayılabilir. Bunun yanı sıra aynı mahlasla/adla şiir yazan şairlere ait yeni bilgiler ve şiirleri mecmuada geçmektedir. Bu şairlere örnek olarak da “Bâsîrî” ve “Dâî” isimleri verilebilir.

Şiir mecmuasında başlıksız birçok şiir de bulunur. Bunların bir kısmının mahlasları şiirlerinden bilinmekle birlikte özellikle beyitler, rubailer ve mahlas beyti olmayan manzumelerde şairin kimliğine dair bir işaret bulmak zordur. Fakat bu özellikteki bazı şiirlerin, araştırmalar sonucu kime ait olduğu tespit edilebilir. Çalışmamızda da bu türden tespitlerimiz söz konusudur.

Kâsımî mecmuasında şiir örnekleri verilen şairler, ağırlıklı olarak Bağdat ve civarında yetişmiştir. Bunların bir kısmı Bağdatlı ve Musulludur. Mecmuanın birçok yerinde özellikle Musul hakkında bilgiler sunulmuştur. Tatar'ın gelip Musul'da kışlaması, Musullu Peygamber ve önemli kişilerin tanıtımı gibi bilgilerin yanı sıra Musul şehrinin envanterinin sunulduğu bölümler mecmuanın Musul ile güçlü bir bağlantısının olduğunu göstermektedir. Birçok şairin Musul'a gelişi ve gidişi gibi bilgiler, mecmuanın burada yazıldığına işaret olabilir. Bununla birlikte Kâsımî'nin de Musullu olduğu muhtemeldir.

Mecmuada farklı nazım şekliyle yazılmış birçok manzumeyi ihtiva etmekle birlikte bu şiirlerin büyük çoğunluğu gazellerdir. Ayrıca başlık kullanılsın veya kullanılmınsın iki beyitten oluşan rubâî ve kıta ya da bir beyitten oluşan matla ve müfredlerin sayısı azımsanmayacak ölçüdedir. Bahse konu şiir parçalarının bir gazelin, kasidenin veya mesnevinin bir bölümü olma ihtimali de söz konusudur. Fakat bu konuda fikir beyan etmek güçtür. Ama Fuzulî'nin Rubâî başlıklı ve İştî'nin başlıksız ilki kendi içinde kafiyeli diğeri de ilk beyitle uyaklı iki beyitlik metinlerinin müstakil bir eser olmayıp gazelin bir bölümü oldukları bilgisinden hareketle bu türden metinlere bu bağlamda ihtiyatlı bakmak gerektiğini belirtmekte yarar vardır.

Kâsımî mecmuasında, tür olarak görülen “manzum mektup” “bahr-ı tavil” gibi metinler için ayrı bir bölüm açılmış olup bu türden eserler aynı yerde verilmeye çalışılmıştır. Bunlar Mardinli Aklî, Harimî, Süheylî ve Bağdatlı Rûhî'nin manzum mektuplarıdır.

Çalışmamız, mecmuanın manzum bölümleri eksenli bir incelemede oluşmaktadır. İncelememizde manzum bölümlerin analizi yapılmıştır. Elde edilen sayısal verilere bakıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkar:

Kâsımî mecmuasında tespitlerimize göre 1881 metin bulunur. Bunlardan 94'ü mensur **1787**'i manzumdur. Manzum metinlerden 898'i gazel, 374'ü matla, 216'sı rubâî, 104'ü kıta, 64'ü müfred, 50'si kaside, 19'u tahmis, **14'ü koşma**, 13'ü mesnevi, 7'si terki-bend, 6'sı Mısra, 5'i Muhammes, 5'i Müsdedes, 4'ü terci-bend, 3'ü Bahr-ı Tavil, 2'si Murabba diğer üçü 12, 20 ve 22'lik musammat'tır.

Mecmuada adı belirtilen ve tespit edilen **295** şair bulunur. Bunların bir kısmının mahlasları için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Adı-mahlası derleyici tarafından belirtilmeyen tüm şiirler “Belirtilmemiş” olarak verilmiştir. Böylece şair sayısı **296** olarak görülmektedir. Adı belirtilmeyen her bir şiirin farklı şaire ait olması durumunda şair sayısı da doğru orantılı olarak artacaktır.

KAYNAKÇA

- AYDEMİR Yaşar (2007). “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler” *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3 Summer, s. 123-137, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2001). “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü” *Bilig*, s. 147-156, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2011). “Biyografik Kaynağı Olarak Mecmualar”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi, Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, s. 87-100, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- CANIM, Rıdvan (hızl.) (2000). *Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzemâ*, AKMB, Ankara.
- DOĞAN, Muhammed Nur (hızl.) (2000). *Fuzulî Leylâ ve Mecnûn*, Yapı Kredi Yayınları
- ERGUN, Sadettin Nüzhet (Tarihsiz.) *Türk Şairleri*, C.1.
- GÜRBÜZ, Mehmet (2011). “Biyografik Değer Bakımından Şiir Mecmuaları”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, s. 315-328, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- GÜRBÜZ, Mehmet (2011). *Kâbilî'nin Sultân-ı Hübâna Münâsib Eş'âr adlı Şiir Mecmuası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- GÜRBÜZ, Mehmet (2012). “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 7 Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 97-113, Turkuaz, İstanbul.
- KALYON, Abuzer. (2011) *Peşteli Hisali Metali'un-Neza'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- KAYA, Bilge (2003). *Hisali Hayatı Eserleri ve Metaliü'n-Nezair Adlı Eserinin Birinci Cildi: İnceleme- Metin*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- KAYABAŞI, Bekir (1997). *Kafzâde Fâizî'nin Zübdetü'l-Eş'âr'ı*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

- KILIÇ, Atabey (2012). “Mecmua Tasnifine Dair” s. 75-96, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 7 Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz, İstanbul.
- KÖKSAL, M. Fatih (2011), “Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları ve Kastamonulu İshâk-zâde Fevzi Mecmuası”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, s. 449-468, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- KÖKSAL, M. Fatih (2012). “Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları 7 Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 409- 431 Turkuaz, İstanbul.
- KURNAZ, Cemal, ÇELTİK, Halil (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan-Edebiyat, Ankara.
- KURNAZ, Cemal, TATÇI, Mustafa. (hızl.) (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. I-II, Bizim Büro, Ankara.
- KURNAZ, Cemal; AYDEMİR, Yaşar (2013). “Mecmualara Sorulması Gereken Sorular” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 8/1, Winter, p. 51-64, Ankara.
- KURNAZ, Cemal; TATÇI, Mustafa (2001). *Mehmed Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî-Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, C. 2, Bizim Büro, Ankara.
- KUT, G. (1988). “Mecmua” *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Devirler, İsimler, Eserler, Terimler (TDEA)*, C.6, s. 170-176, Dergâh, İstanbul.
- LEVEND, Ağâh Sırrı. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2016). *Nuh b. Mustafa'nın mecmûa-i gazelliyyât'ı*,
- ÖZDEMİR, Mehmet (2017). *Nuh b. Mustafa Konevi, Mecmua-i Gazeliyyat (İnceleme-Metin)*, e-kitap
- SOLMAZ, Süleyman (hızl.) (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, AKMB, Ankara.
- YILDIRIM, Ali. (2006). *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ, Ankara.